

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI İLE
BENLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE DİJİTAL
OKURYAZARLIĞIN ARACI ROLÜ

Eda AKPINAR DOĞAN

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
Yüksek Lisans Tezi

ANKARA

2024

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI İLE
BENLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE DİJİTAL
OKURYAZARLIĞIN ARACI ROLÜ

Eda AKPINAR DOĞAN

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Özcan DOĞAN

ANKARA

2024

**ERGENLERDE SOSYAL MEDYA TUTUMU İLE BENLİK ALGISI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE DİJİTAL OKURYAZARLIĞIN ARACI ROLÜ**

Eda AKPINAR DOĞAN

Prof. Dr. Özcan DOĞAN

Bu tez çalışması 04.06.2024 tarihinde jürimiz tarafından “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı” nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL

(Ankara Üniversitesi)

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özcan DOĞAN

(Hacettepe Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Nur Pınar BAYHAN

(Hacettepe Üniversitesi)

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Müge YEMİŞCİ ÖZKAN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezimin aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açıktır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

Tarih

İmza

Eda AKPINAR DOĞAN

i

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. zcan DOĞAN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Eda AKPINAR DOĞAN

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimlerimde sakinliğine, kolaylaştırıcı gücüne ve tecrübesine şahit olduğum, araştırmam boyunca desteğini hissettiğim kıymetli danışmanım Prof. Dr. Özcan DOĞAN'a,

Kendimi bulma yolculuğumda payı olan, yapabildiklerime odaklanan, beni sevgi ve anlayışla karşılayan, öğrenme sürecimde yoluma ışık tutan tüm öğretmenlerime ve hocalarım,

Halledemeyeceğimi düşündüğüm zamanlarda beni yüreklendiren, elimi hiç bırakmayan sevgili dostum Saniye Selin DÖĞER'e ve hep halledebileceğimizi düşündürten meslektaşım Büşra YILMAZ'a,

Bana bazen dert duvarı, bazen soluklandığım durak olan, koşul ne olursa olsun oralarda bir yerlerde olduğunu bildiğim tüm dostlarıma,

Sevginin gücüyle "asla" dediğimiz şeyleri bile aşabileceğimize beni inandıran güzel kızım -kedim- Çiko'ya,

Onlar gibi ebeveynlere sahip olduğum için kendimi daima şanslı saydığım, kararlarıma saygı duyan, zorluklarıma siper olan, şimdi ve gelecekteki tüm başarılarımı ithaf ettiğim güzel ailem Ayşe-Emrah AKPINAR'a,

Kalbimdeki şefkati hissetmemi sağlayan ablasının biricik kardeşi Zeynep Ezgi AKPINAR'a,

Hep daha iyisini yapabileceğime benden daha çok inanan, minik başarılarımla bile gurur duyan, güç kaynağım, eşim Muharrem Şahin DOĞAN'a,

Adım adım yürüdüğüm hayalimde, bana destek oldukları ve inancımı diri tuttıkları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çocukların saf sevgi ile büyüdüğü yarınlar ümidiyle...

ÖZET

AKPINAR DOĞAN, E. Ergenlerin Sosyal Medya Tutumları ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkide Dijital Okuryazarlığın Aracı Rolü, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024. Bu çalışmada ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algıları arasındaki ilişkide dijital okuryazarlığın aracı rolünü incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini, Bilecik ili Merkez ilçesinde ortaöğretim kurumlarında eğitimine devam eden 14-17 yaş grubunda yer alan 188 kız (%65,5), 99 erkek (%30,3) toplam 287 ergenden oluşmaktadır. Ölçme aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Sosyal Medya Tutum Ölçeği”, “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” ve “Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. Analiz aşamasında veriler SPSS Statistics 23 programına aktararak tamamlanmıştır. İki grup arasındaki farklarda bağımsız örneklem t testi kullanılmış, ikiden fazla grup arasında fark olup olmadığı ise tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile incelenmiştir. Ölçekler arasındaki ilişkinin incelenmesi için pearson korelasyon analizinden ve model testi için path (yol) analizinden yararlanılmıştır. Anlamlılık için $p < 0,05$ kabul edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ergenlerin sosyal medya tutumu, dijital okuryazarlık ve benlik algısı ölçek alt boyut puanları demografik değişkenlere göre farklılaşmaktadır. Path modeline göre sosyal medya tutum ölçeğinin dijital okuryazarlık ölçeği üzerinde pozitif yönde ($\beta:0,475$, $p:0,000$), dijital okuryazarlık ölçeğinin benlik algısı ölçeği üzerinde pozitif yönde ($\beta:0,412$, $p:0,000$) anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medya tutumlarının benlik algısı düzeyi üzerindeki etkisinde dijital okuryazarlık becerilerinin ($\beta:0,196$, $p:0,005$) aracı bir rol üstlendiği tespit edilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde ergenlerde dijital okuryazarlık becerileriyle desteklenen sosyal medya alışkanlıklarının, benlik algısı üzerinde olumlu etkisinden söz etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, sosyal medya tutumu, dijital okuryazarlık, benlik algısı, aracı rol

ABSTRACT

AKPINAR DOĞAN, E. The Mediating Role of Digital Literacy in the Relationship Between Adolescents' Social Media Attitudes and Self-Perceptions, Hacettepe University Graduate School of Health Sciences, Child Development and Education Program Master's Thesis, Ankara, 2024. The Mediating Role of Digital Literacy in the Relationship Between These Adolescents' Social Media Attitudes and Self-Perceptions, attitudes and self-concept perceptions. The type of research consists of a total of 287 adolescents, 188 of whom are girls (65.5%) and 99 of whom are boys (30.3%), in the 14-17 age group, who attend secondary education in the Central district of Bilecik province. “Personal Information Form”, “Social Media Attitude Scale”, “Digital Literacy Scale” and “Self-Perception Scale for Adolescents” were used as measurement tools. The data in the analysis phase was completed by transferring to SPSS Statistics 23. Independent t-test was used for differences between two groups, and one-way analysis of variance (One Way ANOVA) was used to determine whether there was a difference. between more than two groups. Pearson distribution analysis was used to examine the relationship between the scales, and path analysis was used for model testing. $P < 0.05$ was accepted for significance. It is obtained that adolescents' social media attitude, digital literacy and self-perception level subscale scores differ according to demographic variables. According to the Path model, social media attitude behavior has a positive significant effect on digital literacy behavior ($\beta: 0.475, p: 0.000$), and digital literacy behavior has a positive significant effect on self-perception behavior ($\beta: 0.412, p: 0.000$). . In addition, it was determined that digital literacy view ($\beta: 0.196, p: 0.005$) played a mediating role in the effect of social media attitude view on self-perception view. When the results are evaluated, it is possible to talk about the positive effect of social media distribution on the self-perception of adolescents as well as the acquisition of digital literacy.

Key Words: Adolescence, social media attitude, digital literacy, self-perception, mediator role

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Kapsamı ve Amacı	1
1.2.Araştırma Soruları	2
1.3.Araştırmanın Varsayımları	2
1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	2
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1.Ergenlik	4
2.2.Kişilik Gelişimi Kuramları ve Ergenlik	5
2.2.1.Psikoanalitik Kuram: S. Freud ve A. Freud	5
2.2.2.Kişilerarası Kuramı: H. S. Sullivan	6
2.2.3.Sosyal Öğrenme Kuramı: A. Bandura	7
2.2.4.Psikososyal Kuram: E. Erikson	8
2.3.Benlik Kavramı	9
2.4.Benlik Algısı	10
2.4.1.Ergenlik Döneminde Benlik Algısı Gelişimi	10
2.5.Sosyal Medya	12
2.5.1.Ergenlik Döneminde Sosyal Medya Kullanımı	14
2.5.2.Sosyal Medya Kullanımı ve Benlik Algısı	14
2.6.Okuryazarlık	15
2.6.1.Dijital Okuryazarlık	17
3. GEREKÇE ve YÖNTEM	21
3.1.Araştırmanın Modeli	21
3.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	21
3.3.Veritoplama Araçları	24
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu	24
3.3.2.Sosyal Medya Tutum Ölçeği (SMTÖ)	24

3.3.3.Dijital Okuryazarlık Ölçeği (DOÖ)	25
3.3.4.Ergenlerde Benlik Algısı Ölçeği (EİBAÖ)	26
3.4.Verilerin Toplanması	26
3.5.Verilerin Analizi	27
4. BULGULAR	28
4.3. Ergenlerin Benlik Algısı Ölçeği ile Demografik Özelliklerine Dair Bulgular	33
4.4. Ergenlerin Sosyal Medya Tutumu, Benlik Algısı ve Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları	36
4.5. Path (Yol) Analizi	36
5. TARTIŞMA	39
5.1.Sosyal Medya Tutumunun Demografik Özelliklere Göre Değişimi	39
5.2.Dijital Okuryazarlık Becerilerinin Demografik Özelliklere Göre Değişimi	42
5.3.Benlik Algısının Demografik Özelliklere Göre Değişimi	45
5.4.Sosyal Medya Tutumu ile Benlik Algısı Arasındaki İlişkide Dijital Okuryazarlığın Aracı Rolü	48
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	54
7. KAYNAKLAR	56
8. EKLER	67
Ek-1: Etik Komisyon İzni	
Ek-2: Kişisel Bilgi Formu	
Ek-3: Sosyal Medya Tutum Ölçeği	
Ek-4: Benlik Algısı Ölçeği	
Ek-5: Dijital Okuryazarlık Ölçeği	
Ek-6: Sosyal Medya Tutum Ölçeği Kullanım İzni	
Ek-7: Benlik Algısı Ölçeği Kullanım İzni	
Ek-8: Dijital Okuryazarlık Ölçeği Kullanım İzni	
Ek-9: Veli Onam Formu	
Ek-10: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	
Ek-11-Orijinallik Raporu	
9. ÖZGEÇMİŞ	79

ŞEKİLLER TABLOLAR

Tablo	Sayfa
3.1. Katılımcıların demografik özelliklerine dair bulgular (N=287)	22
4.1. Ölçekler ve boyutlara dair tanımlayıcı istatistikleri (N=287)	28
4.2. Sosyal medya tutum ölçek ve alt boyut puanlarının demografik özelliklere göre değişiminin incelenmesi	29
4.3. Dijital okuryazarlık ölçek ve alt boyut puanlarının demografik özelliklere göre değişiminin incelenmesi	31
4.4. Benlik algısı ölçek ve alt boyut puanlarının demografik özelliklere göre değişiminin incelenmesi	33
4.5. Ölçek puanları arasındaki ilişkisinin incelenmesi	36
4.6. Araştırmada kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve kabul edilebilir değer aralığı	37
4.7. Doğrudan ve dolaylı etkilerin incelenmesi	38

Şekil	Sayfa
2.1. Ng (2012) dijital okuryazarlık modeli	18
2.2. Dijital okuryazarlık boyutlar ve sınıflandırmalar	19
4.1. Path (yol) modeli	37

1. GİRİŞ

Bu kısımda araştırmanın kapsamı, amacı, varsayım ve sınırlılıkları sunulmuştur.

1.1. Araştırmanın Kapsamı ve Amacı

Bu araştırmanın amacı ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algıları arasındaki ilişkide dijital okuryazarlığın aracı rolünü incelemektir. Ergenlerin çeşitli amaçlar doğrultusunda sosyal medyayı yoğun olarak kullanması sosyal medyada beğenilmeme korkusu yaşamasına sebep olabilmektedir. Bu korku ergenlerin benlik algısını ve benlik algısı tasarımını etkileyebilmektedir (1). Kırık (2017) yaptığı çalışmada sosyal medyanın da içinde bulunduğu sanal ortamlarda oldukça fazla vakit geçiren ergenlerin giderek yalnızlaştığına, bu ortamlarda etik kurallara uyulmadığına ve bunların sonucunda kültürel bozulmayla birlikte bireysel problemlerin ortaya çıktığına değinmektedir (2). Benzer şekilde Hawi ve Rupert (2017) yapmış oldukları çalışmada, benlik saygısı düşük olan bireylerin sosyal medya kullanım oranlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (3). Gün geçtikçe gelişen dijital dünyada ergenlerin sosyal medyayı en verimli şekilde kullanabilmesi sahip olmaları gereken yetkinliklerden biridir (3). Dijital okuryazarlık olarak bilinen bu yetkinlik, yalnızca bilgisayar ve telefon gibi araçları nasıl kullanılacağını bilmeyi değil karşılaşılan sorunlarla baş etmeyi, problemleri çözmeyi, doğru kaynaktan bilgi edinebilmeyi ve dijital platformları bilinçli kullanabilmeyi de içermektedir (4). Dijital okuryazarlık becerisi dijital platformlardan biri olan sosyal medyayı da bilinçli kullanma, olumlu/olumsuz etkilerinin farkında olma bilinci sağlamaktadır (5). Yapılan araştırma ile sosyal medyanın, benlik algısına yönelik muhtemel olumsuz etkilerine bir önlem olarak dijital okuryazarlık becerilerinin desteklenmesine dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algıları arasındaki ilişkide dijital okuryazarlığın aracı rolünün ortaya konulması önemli görülmektedir.

1.2. Araştırma Soruları

Sosyal medya kullanımı ile benlik algısı profillerinin birbirleriyle ilişkili olduğu ve bu ilişkide dijital okuryazarlık becerilerinin aracı değişken olduğu varsayılmaktadır. Bu araştırmanın amacı da ortaöğretim düzeyindeki okullarda eğitim gören 14-17 yaş arası ergenlerin sosyal medya tutumlarını, dijital okuryazarlık düzeylerini ve benlik algısı profillerini incelemektir. Bu çalışmada ergenlik çağındaki öğrencilerin sosyal medya kullanım biçimlerinin çeşitli değişkenler bağlamında farklılaştığı varsayımından yola çıkılarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Ergenlerin sosyal medya tutumları, demografik değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin dijital okuryazarlık düzeyleri, demografik değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin benlik algıları, demografik değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algısı ilişkisinde dijital okuryazarlık becerilerinin aracı rolü var mıdır?

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan ergenlerin tipik gelişim gösterdikleri, sunulan anket formlarına samimi, doğru ve gerçeğe uygun yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim yılında, Bilecik İli Merkez ilçesindeki devlet liselerinde (özel eğitim ortaokul ve liseleri hariç) öğrenim gören ergenlerle sınırlıdır.

Yukarıda belirtilen bilgiler doğrultusunda, sonraki bölümde araştırmanın amacına yönelik olarak ergenlik dönemi gelişimsel özelliklerine, ergenlik dönemine dayanan kişilik kuramlarına, benlik, benlik algısı, sosyal medya ve dijital

okuryazarlık kavramlarına dair kuramsal bilgilere yer verilmekte ve bu değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Ergenlik

Batı literatüründeki “adolescent” kelimesi dilimizde “ergen” sözcüğü olarak karşılık bulmaktadır. Bu sözcük, Latince büyüme, olgunlaşma anlamında kullanılan “adolescere” fiilinden türemiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), ergenlik dönemi yaş aralığını 10-19 yaş olarak belirlerken, 15-24 yaş arası gençlik dönemi şeklinde adlandırmakta ve 10-24 yaş grubundaki bireyleri de “genç insanlar” tanımlamasıyla ergen grubu içinde ele almaktadır (6). UNESCO’nun ergenlik kavramını tanımlarken 15-25 yaş aralığındaki bireylerden bahsetmesinin yanında, bu kavram Birleşmiş Milletler’in tanımlamalarında 12-25 yaşları arasında değerlendirilmiştir (7). Ergenlik kavramı, tanım, sınıflandırma, gelişimsel dönemlerdeki yaş grubu olarak çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde ele alınmaktadır. Nitekim bir geçiş dönemi sayılan ergenliğin başlangıç dönemi toplum, iklim şartları, beslenme düzeni gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilmekte bu sebeple belli yaşlarla net olarak sınırlandırılmamaktadır (7-9). Genel perspektiften baktığımızda ergenlik, gençlerin (10-24 yaş arası) bakım verenine bağımlı olmaktan çıkarak sosyal ve toplumsal düzene ayak uydurabilen genç yetişkin bireyler haline geldiği önemli bir geçiş aşamasıdır (10). Bu dönem, bireyin içinde bulunduğu hızlı ve sürekli bir gelişim dönemi olarak tanımlanabilmektedir (9).

Gelişimsel açıdan bakıldığında ergenlik insanın biyolojik, psikolojik ve sosyal düzeyde birçok değişikliğin meydana geldiği, olgunlaşmanın gerçekleştiği çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir (11, 12). Bir başka deyişle ergenlik dönemi, çocukluk döneminin sonlarına doğru başlayan bedensel, bilişsel, cinsel, duygusal ve ahlaki değişimle bireyin erişkinliğe geçişini ifade eder (13, 14). Öte yandan diğer gelişimsel dönemler ile karşılaştırıldığında insanın psikososyal düzeyde değişiminin en çok yaşandığı süreçtir (11). Ergenlikteki bireyin sosyalleşmesi henüz tamamlanmamıştır. Bu nedenle çocukluktan çıkmamanın yanında yetişkin bir birey olarak da nitelendirilememektedirler (15). Üstelik ergenler, süreç boyunca kendisini yetişkin gibi gördüğü için davranışlarını bu düzeyde organize eder ancak çocukluk döneminin izlerini taşımaya devam ederler (16). Yapılan bir araştırma ergenlik dönemindeki bireylerde duygusal ve hormonal değişimlerin sıklıkla gözlemlendiğini

vurgulamaktadır (17). Hormonal dengelerdeki değişim bedensel farklılıklara yol açabileceği gibi depresyon, yeme bozukluğu ve kaygı gibi çeşitli olumsuz durumları da beraberinde getirebilmektedir (18). Bedensel ve ruhsal değişimlerin olduğu bir dönem olan ergenlik, yılları kapsayan, boylamsal birey-çevre etkileşimi olarak düşünölmelidir (19).

Ergenlik dönemi yıllar boyunca kuramcılar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır (20). Bu kısımda ergenlik döneminde kişilik gelişimini temel alan kuramlara yer verilmiştir.

2.2. Kişilik Gelişimi Kuramları ve Ergenlik

Ergenlikte dönemi, kişilik gelişimini de içinde barındıran kişiliğin şekillenmesinde rol oynayan önemli bir süreçtir (21).

2.2.1. Psikoanalitik Kuram: S. Freud ve A. Freud

Psikoanalitik kurama göre kişilik, üç ana temel (id, ego, süperego) üzerinde inşa edilir. İd (altbenlik), insanın doğuştan getirdiği cinsellik ve saldırganlık eğilimlerini içerirken, dürtülerimizin ve içgüdülerimizin deposu görevini üstlenmektedir. Ego (benlik), dürtülerimizi kontrol altına almayı destekleyen kişilik içgüdülerinin düzenleyicisi olmak görevini üstlenen parçasıdır. Psikoanalitik kuramında Freud, egonun alt benliğin bir parçası olarak çevresel etkiler ile geliştiğini ve id ile dış dünya arasında dengeyi sağladığını öne sürmüştür. Kişiliğin ahlaki yönünü temsil eden ve temellerden üçüncüsünü oluşturan süperego (üst benlik) ise bireyin iyi-kötü veya doğru-yanlış ayrımını yapmasını sağlayan, kişiliğin ahlaki temellerini oluşturmaktadır. Süperego, id ile ego dengesinden doğan sonuçlara toplumun ve aile yaşantısının verdiği geri bildirimler ile gelişmektedir (22, 23).

Freud, oluşturduğu bu üç temel kavram çerçevesinde bireyin ilk altı yıllık gelişimini vurgulamakta ve bu dönemdeki deneyimlerin, gelecek yaşantısını oluşturduğunu iddia etmektedir (24). “Genetik yaklaşım” adı verilen bu bakış açısında erken çocukluk yaşantılarının yetişkinlik dönemine olan etkisinin önemi vurgulanmaktadır (25).

Psikoanalitik kuram, psikoseksüel gelişim aşamalarını açıklaması yönüyle diğer kişilik gelişimi kuramlarından ayrılmaktadır (26). Kurama göre kişilik gelişimi doğumdan yetişkinliğe kadar birbirini takip ederek altı yılı kapsamakta, beş evrede cinsel gelişimin de etkisiyle şekillenmektedir ve her evrede çocuğun belli ihtiyaçları, karşılanmayı bekleyen beklentileri vardır (27). Çocuğun fizyolojik ve biyolojik gelişim aşamaları oral, anal, fallik, latent (gizli), genital dönem olmak üzere birbirini takip eden evrelerde incelenmiş, her bir evrede çocuğun farklı dürtülerinin ortaya çıktığı savunulmaktadır (28).

2.2.2. Kişilerarası Kuramı: H. S. Sullivan

Kişilerarası kurama göre, benlik oluşumu her birey için çok önemlidir ve bu süreç, bebeklik, ilk çocukluk, ikinci çocukluk, ön ergenlik, erken ergenlik, geç ergenlik ve yetişkinlik olarak adlandırılan yedi gelişimsel dönemden oluşmaktadır (29). Kişilik gelişimini yedi aşamada ele alan Sullivan, kuramında en çok ergenlik dönemine vurgu yapmaktadır. Nitekim bahsi geçen yedi aşamadan üçü ergenlik döneminin evreleri şeklinde isimlendirilmiştir (30). Sullivan, kuramının temelinde benlik kavramının sosyal çevre etkileşimiyle oluştuğunu ve bireylerin çevre etkisi olmadan kişiliklerini ortaya çıkaramayacaklarını iddia etmiştir (25). İnsanların kronolojik olarak yetişkinlikteki birey hallerine nasıl ulaştıklarını ayrıntılarıyla incelediğimizde yaşam ve süreçleri hakkında bilgi sahibi olabileceğimizi vurgulamıştır. Sullivan, insan benliğinin birçok kişiyle ilişki kurulduğunda şekilleneceğini (31) ve insanın kişiliği ile ilgili bilgi edinebilmek için kişiler arası ilişkilerini gözlemlemek gerektiğini savunur (25). Bu kuramda gelişim dönemlerinden bahsederken Freud'un aksine doğuştan var olan bir biyolojik döngünün değil, sosyal-toplumsal durumların büyük belirleyici olduğu vurgulanmıştır. Sullivan'a göre sosyal çevre kimlik gelişiminin temelini şekillendirir (32). Sullivan bireyin benlik gelişiminin çocukluk ve ergenlikte önemli değişimlere uğradığını (25) ve bu gelişimin ergenlik döneminin sonuna kadar tamamlandığını iddia etmektedir (32). Bununla beraber geç ergenlik dönemindeki bireyler genellikle lise dönemine tekabül eden 15-18 yaş arası bireylerden oluşmaktadır. Bu dönemin temel özelliği diğer dönemlerde (bebeklik, ilk çocukluk, ön ergenlik, erken ergenlik) yaşanan biyolojik değişimler haricinde kişilerarası ilişkileri temel almasıdır (33). Bu

dönemdeki bireyler çeşitli ortamlarda çevresindeki insanlarla iletişim kurar ve devam ettirir. Aynı zamanda toplumsal sorumluluk üstlenmeyi ve bunlarla başa çıkmayı öğrenir. Bu dönemden önceki gelişim basamakları başarıyla tamamlandığında birey insan ilişkilerinde iyi, sorumluluk sahibi, benlik sistemi tutarlı bir sistem kazanır ancak başarılı bir şekilde tamamlanamazsa birey sosyal çevresiyle kurduğu ilişkilerde samimiyet ve güven kaybı yaşayabilir (25, 34). Tüm bunların yanında bilhassa ön ergenlik dönemindeki “iyileştirici etki” üzerinde yoğunlaşan Sullivan, geçmiş dönemlerde normal dışı kabul edilmiş davranışların ön ergenlik dönemiyle beraber telafi edilebileceğini ve olumlu davranış kalıplarına dönüştürülebileceğini dile getirmiştir (30).

2.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı: A. Bandura

Sosyal Öğrenme kuramı; etkileşim, gözlem ve taklit yoluyla öğrenmenin sosyal ortamlarda gerçekleşen bir süreç olduğu temeline dayanmaktadır. Öğrenmenin sosyal alanlarda gerçekleştiğini ve başkalarının davranışlarını gözlemleyen bireylerin birçok şeyi öğrenebileceğini öne sürmüştür (35). Kuram, Sosyal Öğrenme Teorisi (Social Learning Theory), Sosyal Öğrenme Kuramı (Social Learning Theory) veya Sosyal Bilişsel Teori (Social Cognitive Theory) gibi çeşitli şekillerde adlandırılmaktadır (36).

Albert Bandura'nın kuramını destekleyen deneylerinden biri olan Bobo Doll deneyinde bir yetişkin tarafından şişirilmiş bebeklere şiddet uygulanması sahnesi deney grubu çocuklara izletilmiştir. Kontrol grubundaki çocuklar, yetişkinin şişirilmiş bebeğe şiddet uyguladığını gözlemlememiştir. Şiddeti gözlemleyen (model alan) çocukların şiddet eylemlerini tekrarladığı hatta yeni şiddet eylemleri eklediği ancak saldırganlık sahnelerine maruz kalmayan çocukların, bunu sergilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, gözlemleyerek öğrenmenin basit taklidin ötesine geçtiğini, üstelik bu model alma davranışının sıklıkla herhangi bir pekiştirme olmadan, ödül ve cezaya gerek durmadan kendiliğinden gerçekleştiğini öne sürmektedir (35, 37).

Taklidin temel amacının uyum sağlama olduğu düşünülmektedir. Çocuklar taklit ederken başka birine benzeme ve kabul görme arzusundadır, bu doğrultuda gözlemlemekte, öğrenmekte ve davranışlarını değiştirmektedirler (38). Bireylerin

duygu ve düşünceleri ve buna bağlı olarak davranışları, gözlemlerinden etkilenebilmektedir (37).

Albert Bandura'nın teorisinin bilişsel bir temellendirmesi de mevcuttur. Çünkü bireyin adaptasyonunda ve değişiminde bilişsel, temsili, öz-düzenleyici ve öz-düşünümsel süreçlere merkezi bir rol vermektedir (37). Sosyal öğrenme teorisine göre model almak ve öğrenmek süreçleri bilgiyi aktarma işlevi kullanılarak gerçekleştirilir. Model alma süresince birey, yaptığı gözlemdeki uygun davranışları zihninde sembolleştirerek değişime başlamaktadır. Model almaya dayalı öğrenme, birbiri ardına sıralanan dört aşamalı bir süreçtir (39):

1. Dikkat süreci (Attention)
2. Hatırda tutma süreci (Retention)
3. Uygulama veya davranışı meydana getirme süreci (Motor Reproduction)
4. Güdülenme süreci (Motivation)

Bandura, ergen gelişiminin öngörülebilir aşamalarla değil, sosyal çevreden gelen uyarıcılarla şekillendiğini ifade etmektedir (36). Sosyal Öğrenme kuramından yola çıkarak her türlü sosyal çevre (medya, akranlar, aile, okul vb.) ergenlik dönemindeki bireylerin model alma ve taklit yoluyla öğrenme davranışlarının kişilik oluşumunu etkilediği sonucuna ulaşılabilir.

2.2.4. Psikososyal Kuram: E. Erikson

Erikson, Psikososyal Kuram ile yaşamdaki psikolojik ve sosyal gelişime işaret etmekle beraber bireylerin büyüme ve gelişme aşamalarının çeşitli sosyo-kültürel gelişim evrelerinden meydana geldiğini varsaymaktadır (21).

Psikososyal kuram, kişilik gelişiminin yaşam boyunca devam ettiğini belirtilmekte ve (23) kurama göre kişilik, doğumdan ölüme kadar süren ve birbirini takip eden 8 farklı dönemde şekillenmektedir. Birbirini takip eden gelişim dönemleri yaşandıkça, birey biyolojik olarak taşıdığı etkilerin yanında çevresel faktörler aracılığıyla benliğini oluşturmaktadır (36). Birey hayatı boyunca birbirinden farklı çatışmalar yaşar, bu çatışmaların her biri kişinin gelişim dönemindeki dönüm noktası

olarak kabul edilir (21). Psikososyal kuramda epigenetik bir temel ile kişilik gelişimini açıklama girişimi mevcuttur. Bu temellendirmeye göre kişiliği oluşturan benlik gelişimi belli zaman dilimlerinde ve aşamalı bir oluşum sergilemektedir. Bu sıralı ve görevleri belli dönemler içerisinde benlik zamanla inşa edilmeye devam eder (40). Bireyin çatışma ile geçen her bir dönemi başarıyla tamamlaması sonucunda çözüme ulaştığı, sonraki evreye sorunsuz geçtiği düşünülür (41). Bahsi geçen gelişim dönemlerinde yaşanan kargaşa ve çatışmalar, benliği geliştirerek yeni özellikler kazandırmakta, onu güçlendirmekte ve bir sonraki gelişim döneminin rahat geçmesine ortam hazırlamaktadır (40).

Ergenlik döneminde yaşanan krizi kimlik kazanımına karşı kimlik kargaşası olarak niteleyen Erikson'a göre ergenlik süresince bu çatışma devam eder (42) ve krizin başarılı şekilde çözümlenmesi, genç bireyin gelecek planlamaları veya kararları ile ilgili sorumluluk alabilmesi ile sonuçlanır (41). Dönem, çalkantılı bir süreç olsa da başarılı sonuçlandıran bireylerin kimlik, bağımsızlık ve öz denetime sahip olabileceği ifade edilmektedir (42). Kimlik oluşumu, ergen bireyin "Ben kimim, ne yapıyorum, ne olacağım?" gibi sorulara kaygılanmadan ve bocalamadan yanıt bulabilmesi, kendini tanımlayabilecek duruma gelmesidir (43). Bunlara bağlı olarak ergenliğin en önemli kazanımlarından biri, bireyin kimliğini keşfetmeye ve tanımlamaya başlamasıdır. Birey bu dönemde kendine yönelerek kim olduğunu, kim olmak istediğini ve başkalarının kendisini nasıl gördüğünü sorgulamaya başlar (44). Erikson'a göre ergenlik dönemi sonunda birey ya "kimliğini kazanır", ya da "kimlik karmaşası" ile baş başa kalır (40).

2.3. Benlik Kavramı

Benlik, bireyin kendisine atfettiği niteliklerin tümüdür (45). Kişinin kendisi ve başkaları hakkında nasıl düşündüğünü, uyumlu sosyal ilişkilerini geliştirmek için ürettiği düşünceleri, eylemleri, duygularını düzenleyerek toplumsal yaşamı ve karışık dünyayı anlamasına, yaşama uyum sağlamasına yardımcı olur (46). Rogers tarafından geliştirilen "Benlik Kuramı" insanın kendisinde oluşturduğu benlik kavramına uygun davrandığını öne sürmektedir. Kurama göre benlik kavramı, bireyin kendisinin farkına vardığı andan itibaren çevresiyle etkileşime girmesiyle oluşmaya başlar. Bireyler oluşturdukları benlik kavramına uygun olarak yaşar,

çevresini algılar ve uygular (47). Duygusal açıdan bireyin kişilik ve kimlik ile ilgili en temel kavramlarından birinin “benlik” olduğu söylenebilir (11).

Benlik kavramı bireyin kendisine yönelik algıları, düşünceleri, tutumlarını ifade ederken bilinçli bir şekilde kendi varoluşunu algılayışını da ortaya çıkarmaktadır (48, 49). Bir bakıma kişinin kendi kendini denetlediği, yargıladığı, eleştirel yaklaştığı düşüncelerini ve davranışlarını yönettiği bir güç olarak görülen benlik, “Ben neyim, neler yapabilirim, bu hayatta ne istiyorum?” gibi soruların cevaplarından oluşan bireyin içinde bulunduğu toplum ve oluşturduğu sosyal çevre ile olan etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir olgudur (50). Bu algılama ve anlama süreci benlik algısı kavramını ortaya çıkarmaktadır.

2.4. Benlik Algısı

Benlik algısı, alan yazında “kendilik anlayışı”, “benlik tasarısı”, “benlik kavramı”; halk arasında kullanılan günlük dilde ise “güven duygusu” ya da “kendine güven” olarak adlandırılan, bireyin kişiliğinin temelini oluşturan önemli algı, duygu ve düşünceler olarak nitelendirilebilir (51). Shavelson, Hubner ve Stanton, (1976) yaptıkları araştırmada “benlik algısı” kavramını kişinin kendisi hakkındaki düşünceleri olarak tanımlamışlardır (52). Bireyin yaşantısı ve çevre etkisiyle oluşturduğu kendine yönelik düşünceleri ve beklentileri benlik tasarısının oluşumunda ve benlik algısının olumlu yönde yapılanmasında oldukça etkilidir (53). Benlik tasarımı ise genel anlamda bireyin benliğini içsel ve çevresel etkiler ile beraber oluşturan, bireyi diğerlerinden ayıran görüş, duygu ve düşünceler şeklinde açıklanabilir. Bu bağlamda benlik tasarımı bireyin sosyal ortamlarda kendisini nasıl algıladığı olarak açıklanabilir (1). Birey kendisini dış göz olarak değerlendirdiğinde ve olumlu bir tavır benimsediğinde benlik algısına bağlı saygı yükselmekte, tam tersi durumda ise benlik saygısı düşmektedir (54). Ergen beynindeki hızlı ve sürekli değişimlerle ilgili çalışmalar, ergenlik döneminde benlik kavramı gelişimine yönelik yeni bakış açıları kazandırmıştır (55).

2.4.1. Ergenlik Döneminde Benlik Algısı Gelişimi

Ergenlik, bireyin kendisini ve kendiliğini keşfetmeye başladığı psikolojik ve duygusal aşamaları incelemeye yöneldiği bir dönem olmasıyla öne çıkmaktadır (17).

Bu sebeple -diğer gelişim dönemlerinden farklı olarak- ergenlik dönemi, kişinin kendisiyle ilgili görüş ve inançlarını sorgulayarak benlik kavramını oluşturmaya çalışma sürecini içerir (56). Benlik kavramı ise ergenlik döneminde önemli bir yer kaplamaktadır. Ergenliğin başlamasıyla birlikte bireyler birçok yönden (cinsel, ahlaki, duygusal, bedensel, sosyal) değişime maruz kalmaktadır. Bu dönem, kişinin yeni biri olmak için arayışta olduğu bir süreçtir (57). Bloss (1979), ergenlik döneminde bireyin çocukluktan itibaren kurulmuş olan benlik idealini kişisel sınırları keşfederek bozduğunu ifade etmektedir. Ergenlik döneminde yaşanan kargaşa, aynı zamanda büyümenin temel süreçlerinden birisidir ve bu durum yeni bir kişiliğin oluşturulduğunun göstergesidir (58). Ergenin kendine dönüşüyle beraber duygularını incelediği, bedenindeki değişimi fark ettiği, nasıl biri olduğunu/olmak istediğini sorguladığı bu süreçte, ergenin karmaşık düşünceleriyle oluşan benlik kavramı sürekli bir iniş çıkış içerisinde (49). Benlik kavramının bireyin sadece kendisine özgü görüş, tutum, duygu, algı ve davranışlardan oluştuğunu ve kendine ilişkin görüşünü belirttiğini öne süren Gander ve Gardiner (1993), ergenlik ile ilgili en iyi tanımlardan birinin benlik kavramına ait olduğunu belirtir (59). Dönem itibarıyla birey sürekli kendisine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak değerlendirmektedir. Ergenin kendisine karşı tutum ve algılarını etkileyen durumlar içerisinde, kendisini fiziksel olarak yetersiz hissetmesi (çekici/güzel bulmaması) yer alabilmektedir (49). Ergen, bireysel özelliklerini (fiziksel, duygusal, düşüncesele) ön plana çıkarma ve benliğini baştan düzenleme çabası içindedir (60). Nitekim çekici bir görünüme sahip olmak, ergenin olumlu bir beden algısı geliştirmesine ve buna bağlı olarak kendisi hakkında iyi fikirlere sahip olmasına zemin hazırlar (49).

Gelişimsel açıdan bakıldığında ergenlik dönemindeki bireyin gelişen bilişsel süreçleri benlik bilincini arttırmaktadır. Ergenin bir yandan hızla değişen beden imgesine alışırken diğer yandan farklılaşan düşüncesele süreçlerle baş etmeye çalıştığı, hayali seyirciler tarafından izlendiğine ve eleştirildiğine inandığı bilinmektedir. İçinde bulunduğu bu durumun sosyal çevresinde kendisini konumlandırırken kaygıya sebep olabileceği düşünülmektedir (44). Yapılan bir araştırma, ergenlik dönemindeki benlik saygısının cinsiyete göre değiştiğini göstermektedir. Söz konusu çalışmanın sonuçları ergenlik zamanlamasının etkisinin kız ve erkek çocuklar açısından farklı olduğunu göstermektedir. Geç olgunlaşan

erkek çocukların özsaygısı göreceli olarak daha düşük ve yetersizlik duyguları daha güçlüyken, erken olgunlaşan erkek çocukların daha popüler ve daha olumlu bir tutuma sahip oldukları iddia edilmektedir (17). Örneğin, son meta-analiz çalışmaları siyah ergenlerin beyazlara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını (61) ve erkeklerin de kızlara göre biraz daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını göstermektedir (62). Ancak tüm gruplarda yüksek benlik saygısı ebeveyn onayı, akran desteği, uyum ve okuldaki başarıyla ilişkilidir (63).

Bireylerin ergenlik döneminde sosyal çevresini şekillendirdiği (64) akran iletişimi kurduğu, toplumsal gelişmelerden haberdar olduğu (65) ve kimi zaman eğitimlerinde yardımcı rol oynayan (64) ortamlardan biri ise sosyal medyadır.

2.5. Sosyal Medya

Sosyal medya kavramındaki ‘sosyal’ kelimesi, bireyin çevresiyle iletişim kurma gereksinimini belirtmektedir (66). Tarihsel sürece bakıldığında sosyal medyanın ilk adımları Web 2.0 aracılığıyla atılmıştır. Web 2.0 öncesinde kullanıcılar internet sitelerine erişebiliyor, okuyabiliyor ancak etkileşim kurarak yorum ve paylaşım yapamıyorlardı. Gelişen Web 2.0 teknolojiyle birlikte kullanıcılar internet vasıtasıyla erişim sağladıkları uygulamalarda yorum ve paylaşım yapabiliyorlar (67). Günümüzde, sosyal medya farklı tanımlara sahip olsa da iletişim aracı olarak hızla yaygınlaşmaktadır (1). İnternetin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sosyal medya, bireylere dünya çapında ve sanal ortamda iletişim imkanı sunan web tabanlı hizmetler olarak tanımlanmaktadır (68). İnternet kullanımı bir ülkenin gelişmişlik düzeyiyle bağlantılıdır. 2020'de yüksek gelirli ülkelerdeki on kişiden dokuzu internet kullanırken 2023 yılında bu pay yüzde 93'e yükselmiş ve evrenselliğe yaklaşmıştır (69). Güncel çalışmalarda, sosyal medya ortamlarına genel bir ad olarak “yeni medya” kavramı kullanılmaktadır. Sosyal medya terimi, 1970'lerde bilgi ve iletişim odaklı araştırmalarda kullanılmaya başlanan ve toplumsal, sosyal, kültürel, politik, psikolojik ve ekonomik alanlarda çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından benimsenen bir kavramdır (66).

Dünya çapında, 15-24 yaş arasındaki kişilerin yüzde %79'u internet kullanmaktadır; bu oran, nüfusun geri kalanından 14 puan daha fazlasına (%65) denk gelmektedir (69). Benzer şekilde sosyal medya kullanım yaşlarına bakıldığında 16-

25 yaş arası bireylerin sosyal medya kullanımının diğer yaş gruplarından fazla ve kullanım oranlarının kızlarda %42,6 erkeklerde ise %38,7 olduğu kaydedilmiştir (65). Benzer şekilde On-demand Consumer Research GWI'nin son araştırması, 16 ila 24 yaş arasındaki bir sosyal medya kullanıcısı bireyin ayda ortalama 7,7 farklı platform kullandığını ortaya çıkarmıştır (70).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2023), hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre 2023 yılında internet erişimi olan hanelerin oranı 2022 yılına göre 1,4 puan artışla %95,5 olurken; bireysel (16-74 yaş) internet kullanım oranı 2022 yılına göre 2,1 puan artışla %87,1 oranına ulaşmıştır. Aynı raporlarda yaş gruplarına göre internet kullanım oranlarına incelendiğinde, 16-24 yaş arası gençlerde genel kullanım oranının %96,6 olduğu; cinsiyete göre dağılımda ise erkeklerin %97,7'si, kızların %95,5'i oranında internet kullanıcısı olduğu ifade edilmiştir (71).

We Are Social'ın 2023 Global Dijital Raporu'na göre, dünyada 10 kişiden 6'sından fazlasının halihazırda internet kullandığı görülmektedir. Buna ek olarak internet kullanımını benimseme oranının ise dünya genelinde %64,4, ülkemizde %83,4 olduğu ifade edilmektedir (65). Dünya çapında sosyal medya kullanıcısı olan bireylerin toplam sayısının Covid-19 salgınının başlangıcından bu yana %30'a yakın arttığını, bunun da son 3 yılda 1 milyardan fazla yeni kullanıcıya denk geldiği raporlanmıştır (72). Dünya genelinde 4,76 milyar (dünya nüfusunun neredeyse %60'ı) insanın aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu görülmektedir. Türkiye'de nüfusun %95,4'ünün hücresel veri kullandığı ve %73,1'inde sosyal medyayı aktif olarak kullandığı belirtilmektedir. Ayrıca sosyal medyada geçirilen sürenin internette geçirilen toplam süre içindeki payı dünya genelinde %38 iken ülkemizde %39,2 olarak raporlanmış olup, sosyal medyada günde ortalama 2 saat 30 dakikadan fazla zaman harcadığı da belirtilmiştir (65).

Bu bilgiler ışığında televizyon, telefon ve internet gibi medya iletişim platformlarının biri ya da birkaçının kullanımının, ergenlerin sosyalleşmesini farklı şekillerde etkilemesi beklenmektedir.

2.5.1. Ergenlik Döneminde Sosyal Medya Kullanımı

Stanley Hall'a göre ergenlik dönemi, bireysel iletişim yetenekleri çerçevesinde kişilerarası iletişimin daha sağlam ve etkili olduğu bir süreçtir (19). Ergenlik dönemindeki birey, bazı zamanlarda kendisini her şeyden uzaklaştırıp yalıtılmış bir ortam yaratırken bazen kurduğu dostluklarla beraber yaşamak ister (19, 58). Ergenlik dönemindeki sosyal deneyimler benlik kavramı gelişimini de etkileyebilmektedir (56). Bu dönemin bir gelişim çağı olduğunu göz önünde bulundurarak, bireylerin bu dönemde her türlü çevresel faktörden (73) kolay ve hızlı bir şekilde etkilenebildiğini söylemek mümkündür. Sullivan (1947) ergenlik dönemi olarak adlandırdığı gelişim evrelerinde sosyalliğin diğer insanların etkisiyle şekillendiğini belirterek bireyin kişiler arası ilişkiye ihtiyaç duyduğunu, bu sebeple ilişkilerini sürdürdüğünü ve çok nadiren ilişkilerine son verdiğini belirtmiştir (74). Ergenlerin akran ilişkilerinde ihtiyaçları olan yakınlık duygusunu sosyal medyada giderdikleri ve bu nedenle de sosyal medya kullanımını sürdürdükleri görülmektedir (75). Aynı zamanda alışkanlıklarını kazandıkları bu dönemde gördükleri, izledikleri, hissettikleri pek çok şeyin gelecek yaşantılarını tesir ettiği bilinmektedir (66). Bu bilgiler ışığında ergenlik dönemindeki sosyal medya kullanıcılarının, bu platformları sosyal çevre ihtiyacı doğrultusunda kullanmaya başladıkları görülmektedir.

2.5.2. Sosyal Medya Kullanımı ve Benlik Algısı

Bireyin etkileşimde bulunduğu çevreden edindiği geri bildirimler yoluyla oluşturduğu ve kendisini anlamasına yardımcı olan benlik tasarımı, geçmiş-şimdi-gelecek olmak üzere tüm yaşantısından doğan bir üründür (76). Kinch (1963)'e göre benlik, sosyal etkileşimler sonucu ortaya çıkarak bireyin davranışlarını etkiler ve ona rehberlik eder (45). Mead (1934) benlik oluşumunun toplumsal yaşantılar ile şekillendiğini ve bireyin oluşturduğu benliğin toplumsal yapıyı yansıttığını savunmuş, benliğimizi kurduğumuz sosyal ilişkilerin etkisinde kalarak oluşturduğumuza vurgu yapmıştır (77). Shavelson, Hubner ve Stanton (1976) ise benliğin bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimde edindiği tecrübelerden ve gözlemlerden etkilendiğini belirtmiştir. (52). Cooley (1902), karşımızdaki insanın bizim hakkımızdaki düşüncelerinin kendimizi nasıl hissettiğimizi belirlemekte olduğunu öne sürerek bu durum için "ayna benlik" kavramı kullanmıştır (78).

Goffman'ın benlik sunumu yaklaşımında ise “performans” ve “vitrin” kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre performans, bireylerin seyirciler (çevre) önünde konumlandığı, belli bir süre boyunca gerçekleştirdiği ve seyirciyi etkilediği faaliyetlerdir. Vitrin ise performans sergileyen bireyin bilinçli veya bilinçsiz olarak kullandığı kalıplaşmış ifadelerdir (79). Yukarıdaki kuramsal açıklamalardan da görüleceği üzere bireyler, birer sosyal medya kullanıcı olarak kendilerine yeni birer kimlik edinebilmektedir. Sosyal medyada kullanıcılar genellikle kendileri ile ilgili paylaşımlarda özellikle olumlu bir izlenim yaratırlar (80). Bu olumlu içerikler ise genellikle kişinin çevresi tarafından takdir edilir. Bu durum, bireyin özgüvenini arttırmakta ve toplum içinde olumlu bir imaj oluşturmaya yardımcı olabilmektedir (81). Çetin (2015)'in ifadeleriyle sosyal medyada kimlik inşa süreci şöyle özetlenebilir; *“Sosyal paylaşım ağlarındaki oluşturulan alanlar (profiller) artık kimlik oluşturma birer aracı niteliğine gelmektedir. Gerçek yaşamda olduğu gibi, sosyal ağlarda da insanların birbirleri hakkında bilgi sahibi olma ve birbirlerini tanımaya ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaç genelde bireyin, diğerlerinden edinilen bilgiler doğrultusunda kendisine uygun kimlik oluşturmaya yardımcı olmaktadır”* (79, 82). Özdemir (2016)'e göre ise teknoloji ve internet erişiminin artması bireylerin yaşamında, alışkanlıklarında, iletişim şekillerinde birçok değişiklik meydana getirmiştir. Bireyler, sosyal medya kullanırken, katılarak ve kendi içeriklerini üretirken sosyal ağlar dünyasında kimliklerini üretmeye başlamıştır (83).

Bu bağlamda benlik kavramının oluşumunda ve boyutlandırılmasında sosyal medya ve teknoloji kullanımı ile benlik arasındaki ilişkiyi anlamak önem arz etmektedir (62, 84).

2.6. Okuryazarlık

Bir beceri olarak nitelendirilebilecek okuryazarlık, bireylerin günlük yaşamdaki olay ve olguları kavramak ve değerlendirmek boyutunda yardımcı olmaktadır (85). Gelişen teknolojiyle beraber “okuryazarlık” terimi yalnızca temel yazılı metinleri çözümleyebilme veya okuma-yazma becerilerinin tanımı olarak kullanılmaya ötesine geçmiş ve farklı alanlardaki beceriler de bu kavrama dahil olmuştur (86). Bilinen okuryazarlık terimi, yazılı metinlerdeki harfleri algılama, birleştirme gibi becerilere dayanmanın ötesine geçmiş; okuyucunun mevcut bilgiyi

anlamlandırabilmesi, yorumlayabilmesi ve düşüncesel süreçlerle sentezleyebilmesi gibi bir takım bilişsel becerilerin gerçekleştirilmesi olarak şekillenmiştir. Bu noktada okuryazarlık eyleminin okuma ve yazmadan ayrıldığı söylenebilir (87, 88). Günümüzde Türk Dil Kurumu (TDK) tanımlamasında bu beceriden, “okuryazar olma durumu” olarak bahsedilse de gelişen teknoloji ve artan bilgi kaynakları bu tanımın eksik kalmasına sebep olmuştur. Okuryazarlık kavramı artık konuşma, dinleme, anlama, analitik düşünme gibi becerileri de içermektedir ve yaşam koşulları değiştikçe kavram, kendini güncellemeye devam edecektir (89). Kurudayıoğlu ve Tüzel (2010), eylemler arasındaki farkın daha net ortaya koyulabilmesi için okuma-yazma ve okuryazarlık kavramları arasındaki farkı aşağıdaki gibi açıklamaktadırlar:

- “Okuma-yazma kod çözmeye; okuryazarlık anlamlandırmaya dayalıdır.
- Okuma-yazma bir kategori; okuryazarlık ise bir derece belirtir.
- Okuma-yazmanın simge sistemi basılı ortamdaki harfler; okuryazarlığın simge sistemi ise “şeylerdir”.
- Okuma-yazmanın statik tanımlanması yapılmıştır; okuryazarlığın ise tanımlanması devam etmektedir”.

Okuma-yazma belirli bir harf sistemini çözümlenmek olarak nitelendirilebilirken, okuryazarlık, mesaj içeren her türlü iletiyi algılama temelli bir beceridir (90). Görüldüğü üzere güncel okuryazarlık becerileri yalnızca yazılı metni okumakla kalmayıp herhangi bir mesajın oluşturulmasından, anlamlandırılmasına kadar tüm süreçlerde eleştirel birey olmayı, aktif katılmayı, güncellemeleri takip ederek yeniliklere açık olmayı gerektirmektedir (91).

Leu ve arkadaşları (2017) okuryazarlık teriminin zamanla uğradığı değişimin üç faktöre göre şekillendiğini belirtmiştir. Bu faktörler,

- ✓ İnternetin kişisel ve toplumsal olarak hayatın her alanında yer alması
- ✓ Dünyadaki ekonomik rekabetin bilgiyi ve iletişimi etkin şekilde kullanarak arttırıldığının fark edilmesi

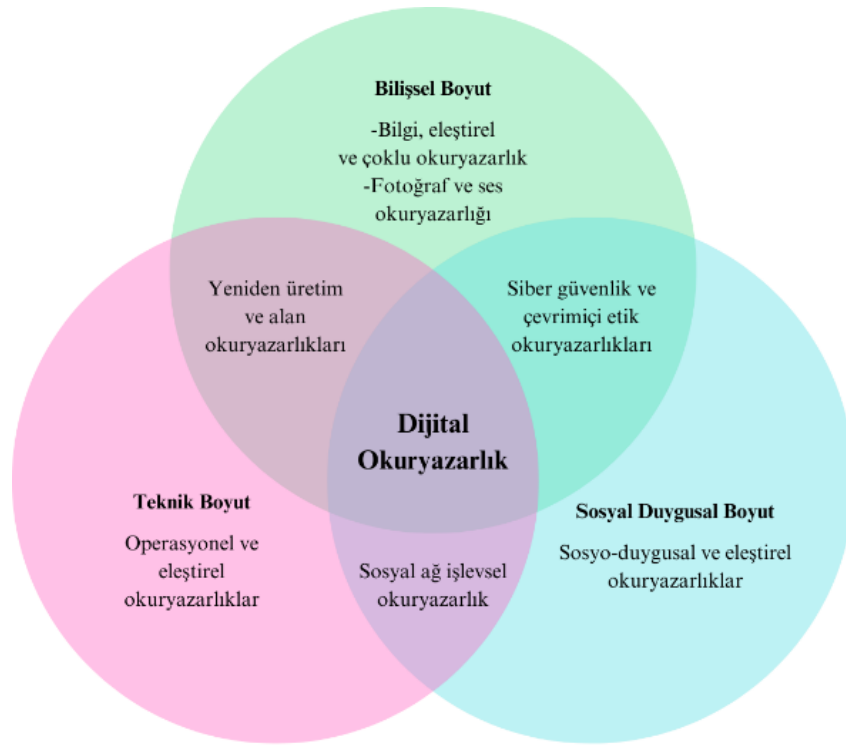
✓ Ülkelerin artık eğitim-öğretim sistemlerine interneti entegre etmek yönünde faaliyet göstermesi olarak sıralanmıştır (92).

Değişen teknoloji sonucunda bireylerin farklılaşan beceriyle beraber 20. yüzyılın ortalarında tanımlanan geleneksel okuryazarlığın anlamında bir değişiklik meydana gelmiş, kavram sınırları genişlemiş ve çeşitli okuryazarlık kavramlarının oluşmasına ortam hazırlamıştır (93, 94). Dijital okuryazarlık, bahsi geçen teknolojiyle beraber ortaya çıkan okuryazarlık kavramlarından biridir (94).

2.6.1. Dijital Okuryazarlık

“Dijital Okuryazarlık” terimi, “Digital Literacy” kavramının dilimize uyarlanmış şeklidir. 1990’lı yılların sonuna doğru bu kavramı tanınır hale getiren kişi yazar Paul Glister’dir. Glister (1998)’e göre dijital dönemlerde teknolojik gelişmeler sebebiyle şekillenen bilgi toplumunda bireylerin dijital platformlarda problemi anlamak, çözümlenmek ve sentezlemek gibi bilişsel beceriler “dijital okuryazarlık” olarak nitelendirilir (95). Bir başka deyişle birden fazla teknolojinin, verimli ve doğru kullanılabilmesi; dolayısıyla da doğru bilgi kaynağına ulaşabilme, üretebilme, paylaşma, tüm öğrenme süreçlerine teknolojiyi dahil edebilme becerilerine sahip olmak olarak tanımlanabilir (96).

Öte yandan dijital okuryazarlık için sadece teknik becerilere sahip olmak yetmemekte (97) aynı zamanda bilgiyi etkin şekilde bulma, bilgiye eleştirel yaklaşma, düşünme, iletişim becerilerini etkin kullanma, yaratıcılık (98) becerilerini de içinde barındırmaktadır. Nitekim Eshet-Alkalai (2004) dijital okuryazarlığı, dijital cihaz veya yazılımları verimli hale getirirken ihtiyaç duyulan bilişsel, motor, sosyal, duygusal becerileri de içeren -teknolojik bir cihaz kullanımının ötesinde- bir yetkinlik olarak ifade etmektedir (99). Al-Qallaf ve Al-Mutairi (2016)’ye göre de dijital okuryazarlık kavramı, bilgiyi oluşturma ve doğru kullanma, yaratıcılık, eleştirel düşünme gibi dijital medyayı her açıdan verimli kullanabilme gibi çeşitli becerileri içermektedir (100). Ng (2012)’nin geliştirdiği dijital okuryazarlık modelinde dijital okuryazarlık becerileri teknik, bilişsel ve sosyal duygusal boyutlar olmak üzere üç temel üzerine konumlandırılmış ve bunların kesişimlerine yer verilmiştir (101).

Şekil 2.1. Ng (2012) dijital okuryazarlık modeli

Bilişsel boyut, edinilen bilgi veya yapılan paylaşımlarda eleştirel düşünebilme, dijital bilgiyi değerlendirebilme becerileri; teknik boyut, teknolojik cihazları ve çevrimiçi araçları kullanma becerileri, bilgisayar iletişim teknolojik cihazlar aracılığıyla sunduğu çevrimiçi becerileri olarak tanımlanır. Sosyal duygusal boyut ise iletişim kurma ve öğrenme sürecinde dijital ağları verimli kullanma becerisini temsil eder (101).

Bu bağlamda dijital okuryazarlık ile ilgili birtakım sınıflandırmalara ve boyutlandırmalar yapılmıştır. İlgili tanımlar Özdemir (2019) tarafından aşağıdaki gibi gösterilmiştir;

BOYUTLAR VE SINIFLANDIRMALAR		
<h1>Dijital Okuryazarlık</h1>		
<small>(ÖZDEMİR, 2019)</small>		
<p>•Alkalai & Hamburger (2004)</p> <p>Fotoğrafik- görsel beceriler (photo-visual skills) Üretim becerileri (reproduction skills), Branşlara ayırma becerileri (branching skills), Bilgi edinme becerileri (information skills), Sosyo - duygusal beceriler (socio - emotional skills) olarak alt becerileri belirtmişlerdir.</p>	<p>•Hocarı (2008)</p> <p>Metindeki kodu çözüme (breaking the code of texts), Metni anlamlandırma (participating the meaning of the texts), Metni fonksiyonel olarak kullanabilme (using the texts functionally), Metni eleştirel olarak analiz edebilme ve dönüştürebilme (critically analyzing and transforming the texts) olarak çok katmanlı (dijital) metinler hakkındaki yeterlilikler bütünü olarak dijital okuryazarlığı ele almaktadır.</p>	<p>•Hobbs (2010)</p> <p>Bilgiye erişip paylaşabilen, Sunulan bugünün içerik hazırlayıcısının bakış açısını ve amacını değerlendirip analiz edebilen, Dil becerileri ses, görsel, yeni teknolojik imkanlardan yararlanarak içerik hazırlayabilen, Sosyal sorumluluk ve etik ilkeleri uygulayarak kişinin kendi eğilimlerini ve iletişim davranışlarını düşünebilen bireylerin dijital okuryazarlık becerisine sahip olduğunu söylemektedir.</p>
<p>•Hague & Payton (2011)</p> <p>Fonksiyonel beceriler, Yaratıcı düşünme, İşbirliği, Etkili iletişim becerileri, Bilgiyi bulma ve seçme becerileri, Bilgi iletişim teknolojileri, Eleştirel düşünme ve değerlendirme, Kültürel ve sosyal farkındalık, E-güvenlik şeklinde becerinin boyutlarını belirtmişlerdir.</p>	<p>•Behav (2011)</p> <p>Kültürel boyut, Bilişsel boyut, Yapılandırma boyutu, İletişim, Özgüven, Yaratıcılık, Eleştirme boyutu, Dijital vatandaşlık olarak dijital okuryazarlık becerisini boyutlandırmıştır.</p>	<p>•JICS (2014)</p> <p>Medya okuryazarlığı, Bilgi okuryazarlığı, İletişim ve işbirliği, Dijital öğrenim, Öğrenme becerileri, Kariyer ve kırmık yönetimi, Teknoloji okuryazarlığı olarak dijital okuryazarlığın içeriğini belirtmişlerdir.</p>

Şekil 2.2. Dijital okuryazarlık boyutlar ve sınıflandırmalar

Şekil 2.2.'de görüldüğü üzere farklı uzmanlar dijital okuryazarlık ile ilgili ortak noktalarda buluşsalar da ayrı sınıflandırmalar ve tanımlamalar yapmışlardır (102).

Dijital okuryazarlık, dijital araçları (televizyon, bilgisayar, cep telefonu vb.) kullanma becerisidir. Tanımlar incelendiğinde dijital ürünleri kullanma becerisi ve bilinçli kullanıcı olmak vurgu yapılan ortak noktadır (94).

Dijital okuryazarlığın genel çerçevesi şu şekilde çizilebilir (103):

- Bireylerin öğrenmelerine ve kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak biçimde farklı teknolojileri güvenli, etkin ve eleştirel bir yaklaşımla kullanabilmesi,
- Var olan bilgidен yola çıkarak özgün bilgiler elde edilmesi ve edinilen bilgilerin kullanılabilmesi,
- Birey tarafından bilgi ihtiyacının farkına varılarak tanımlanabilmesi, değerlendirilebilmesi, erişilebilmesi ve kaydedilebilmesi,

- İnternet kullanımında etik kurallar ve kişilik hakları düşünülerek hareket edilmesi, ortak ağlara bu ilkeler temelinde erişim sağlanması

Bu bilgiler ışığında dijital platformlardan edinilen bilginin doğruluk/yanlışığı hakkında karar vermek, farklı teknolojik araçlar kullanırken güvenlik önemlerine dikkat etmek gibi becerilere sahip olmanın yanında; bilgiye erişimin çok kolay erişilebildiğı ve yayıldığı günümüzde doğruluğı kesin olmayan, bireyi probleme sürükleyen bilgilerin varlığı (96) dijital teknolojinin olumsuz etkilerine karşı dirençli olmayı gerekli kılmakta ve dijital okuryazarlık becerilerine sahip olmanın önemini gözler önüne sermektedir (104). Öyle ki dijital okuryazarlık becerisine sahip bireylerin birer dijital vatandaş olarak, çevrimiçi platformlardaki yanıltıcı, yönlendirici bilgileri ayırt edebilen ve uzak durabilen bireyler olması zorunlu hale gelmiştir (105).

3. GEREKÇE ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli; iki veya ikiden çok değişken arasındaki ilişkinin anlamlılığını test etmek, değişkenlerin birlikte değişip değişmediğini analiz etmek ve değişimlerin hangi yönde olduğunu saptamaya çalışmak için kullanılan bir araştırma modelidir (106).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Bilecik ilinde ortaöğretime devam eden ergenlik çağındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma önerisinin verildiği tarihte Bilecik ilinde 4492 ergen aktif olarak eğitimine devam etmektedir. Gerekli örneklemin bulunması için aşağıdaki formül kullanılarak hesaplama yapılmıştır (Balcı, 2011):

$$n = (107) \frac{t^2 \cdot (PQ)}{d^2} \cdot \frac{1}{1 + \frac{t^2 \cdot (PQ)}{N \cdot d^2}}$$

N= Evren büyüklüğü

n= Örneklem büyüklüğü

d= Serbestlik derecesi

t= Güven düzeyinin tablo değeri (t: 1.96)

PQ= (.50) . (.50) = .25 maksimum örneklem büyüklüğü için örneklem yüzdesi.

Formüle göre hesaplama yapıldığında %95'lik güven düzeyi $\alpha=.05$ anlamlılık ve %5'lik hoşgörü düzeyi için örneklem büyüklüğü 354 ergen olarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme, sınırları belirlenmiş

bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Bu tip seçimin avantajları; incelediğimiz değişken tabakalama ölçütümüz ile ilişkili ise daha kesin sonuçlar alınabilir (107). Çalışmaya 14-17 yaş aralığında Bilecik ilinde öğrenim gören ortaöğretim öğrencileri dahil edilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özelliklerine dair bulgular (N=287)

		n	%
Cinsiyet	Kız	188	65,5
	Erkek	99	34,5
Yaş	14	70	24,4
	15	76	26,5
	16	93	32,4
	17 ve üstü	48	16,7
Kardeş durumu	Yok	28	9,8
	Var	259	90,2
Kardeş sayısı	1	28	9,8
	2	126	43,9
	3	95	33,1
	4	30	10,5
	5	8	2,8
Anne eğitim durumu	İlkokul	77	26,8
	Ortaokul	64	22,3
	Lise	100	34,8
	Yüksekokul	46	16,0
Baba eğitim durumu	İlkokul	54	18,8
	Ortaokul	51	17,8
	Lise	108	37,6
	Yüksekokul	74	25,8
Not ortalaması	44 ve altı	2	0,7
	45-54	7	2,4
	55-69	63	22,0
	70-84	118	41,1

	85 ve üzeri	97	33,8
İnternet erişiminin sağlandığı cihaz	Telefon	281	97,9
	Tablet	62	21,6
	Bilgisayar	162	56,4
Kullanılan sosyal ağlar	Facebook	35	12,2
	Instagram	265	92,3
	Twitter	85	29,6
	Youtube	248	86,4
Sosyal ağları gün içinde kullanma süresi	1 saatten az	9	3,1
	1-3 saat	99	34,5
	3-5 saat	117	40,8
	5 saat ve üzeri	62	21,6
Okul türü	Anadolu lisesi	24	8,4
	Fen lisesi	63	22,0
	İmam hatip lisesi	59	20,6
	Meslek lisesi	141	49,1

Tablo 3.1.'de görüldüğü üzere araştırma grubu %65,5 oranında kız, %34,5 oranında ise erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında Katılımcıların %24,4'ü 14 yaşında; %26,5'i 15 yaşında; %32,4'ü 16 yaşındadır. 17 yaş ve üstü katılımcıların oranının ise %16,7 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne ve babaların eğitim durumu incelendiğinde en büyük grubu oluşturan lise eğitim düzeyinde annelerin %34,8'unun, babaların ise %37,6'sının yer aldığı görülmektedir. Annelerin %26,8'i ile babaların %18,8'i ilkokul eğitim düzeyine sahipken, annelerin %22,3'ü ile babaların %17,8'i ortaokul eğitim düzeyine sahiptir. Lisansüstü eğitim düzeyine sahip anne-babalara bakıldığında ise %16,0 oranında anne, %25,8 oranında babadan oluştuğu görülmektedir. Yükseköğretim kurumlarında eğitim alma düzeyinin annelere oranla babalarda daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin internet erişiminin sağlandığı cihazlar üç grupta tespit edilmiştir. Katılımcıların internete erişim sağladığı cihaz tercihinde en

düşük oran %21,6 ile tablet olurken; en çok tercih edilen cihaz ise %97,9 ile telefon olmuştur. İnternete erişim esnasında bilgisayar kullanım oranının ise %56,4 olduğu görülmektedir.

Katılımcılar tarafından kullanılan sosyal ağlar incelendiğinde en çok tercih edilen sosyal ağ olan Instagram'ı (%92,3), ikinci sırada YouTube (%86,4) takip etmektedir. Kullanıcıların en az tercih ettiği sosyal ağın ise Facebook (%12,2) olduğu görülmektedir.

Sosyal ağların gün içinde kullanım süresi dört grupta incelenmiştir. 3-5 saat arası sosyal ağ kullanım davranışı sergileyen katılımcıların %40,8 oranla en kalabalık grubu oluşturduğu; en düşük oranın ise %3,1 ile 1 saatten az kullanan katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal ağ kullanım süresinin 1 saatten fazla olduğu söylenebilir.

Katılımcıların okul türüne göre dağılımı incelendiğinde meslek lisesinde eğitim gören öğrencilerin %49,1 olduğu; imam hatip lisesinde eğitim görenlerin %20,6 iken anadolu lisesinde eğitim görenlerin %22,0 olduğu söylenebilir. Fen lisesinde eğitim gören öğrencilerin ise katılımcıların %8,4'ünü oluşturduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu kısımda araştırmada kullanılan veri toplama araçları ile ilgili detaylı bilgiye yer verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmalar tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu'nda yaş, cinsiyet, devam ettikleri okul düzeyi ve türü gibi demografik bilgilere yönelik soruları yer almaktadır.

3.3.2. Sosyal Medya Tutum Ölçeği (SMTÖ)

Otrar ve Argın (2015) tarafından geliştirilen "Sosyal Medya Tutum Ölçeği", 302 kişilik bir örnekleme yapılan 5'li likert tipindeki bir anket çalışması sonucunda oluşturulmuştur (108). Ölçek, toplamda 23 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır.

Bu alt boyutlar; sosyal etkinlik, paylaşım ihtiyacı, sosyal izolasyon ve öğretmenlerle ilişki olarak belirlenmiştir. Sosyal izolasyon alt boyutu haricinde, tüm alt boyutlar düz kodlamaya sahiptir ve ölçek skoru, elde edilen puanların toplamıyla hesaplanmaktadır.

Faktör analizi sürecinde, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett değerleri belirlenmiş; temel bileşenler analizi gerçekleştirilmiş ve son olarak da Varimax Dik Döndürme Tekniği kullanılarak maddelerin faktörlere dağılımı incelenmiştir. Temel Bileşenler Analizi sırasında KMO değeri 0,83 olarak bulunmuştur, bu da ölçeğin faktörlere uygun bir şekilde dağıldığını göstermektedir. Varimax Dik Döndürme Tekniği kullanılarak yapılan analizde, maddelerin faktörlere dağılımı incelendiğinde ölçeğin özdeğeri 1'den büyük 6 faktörde toplandığı görülmüştür. Ayrıca, tüm maddelerin girdikleri faktörde kabul edilebilir yük değerlerine sahip olduğu (en düşük madde yük değerinin 0,48; en yüksek madde yük değerinin 0,90) ve Bartlett's testi sonucunun 9267,294 ($p < 0,001$) olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiklerini destekler niteliktedir.

3.3.3. Dijital Okuryazarlık Ölçeği (DOÖ)

Ng (2012) tarafından geliştirilen ve Hamutoğlu, Güngören, Uyanık ve Erdoğan (2017) tarafından Türkçeye uyarlanan "Dijital Okuryazarlık Ölçeği", 17 madde ve dört faktörden oluşmaktadır (101). Bu faktörler tutum, teknik, bilişsel ve sosyal olarak adlandırılmıştır. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamakta olup, 5'li Likert tipi derecelendirme ile "Kesinlikle Katılıyorum" (5) ve "Kesinlikle Katılmıyorum" (1) arasında yanıtlar alınmaktadır.

Ölçeğin Türkçe formunun İngilizce formu ile dilsel açıdan eşdeğer olduğu belirlendikten sonra, yapı geçerliliği Ayırıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile incelenmiştir. AFA için 185 öğrenciden elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem uygunluk katsayısı ile ölçülmüş ve 0,91 olarak bulunmuştur. Ayrıca, Bartlett Küresellik Testi sonucu 1549,40 ($p < .001$, $sd=136$) olarak tespit edilmiştir. DFA'da ise modelin yeterliliğini belirlemek için uyum indeksleri incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir: $\chi^2=268,45$ ($Sd=113$, $p=0,00$), $RMSEA=0,071$, $GFI=0,93$, $AGFI=0,91$, $CFI=0,98$, $NFI=0,96$,

NNFI=0,97 ve SRMR=0,05.

Ölçeğin güvenilirliği, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) ve test-tekrar test yöntemleriyle değerlendirilmiştir. 185 öğrenciden elde edilen iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tümü için 0,93 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliği konusunda sağlam bir temel sunmaktadır.

3.3.4. Ergenlerde Benlik Algısı Ölçeği (EİBAÖ)

Şahin ve Ersanlı (2021) tarafından geliştirilen Ergenlerde Benlik Algısı Ölçeği (EİBAÖ), araştırmadaki "benlik algısı" profiline yönelik incelemeler için geliştirilmiştir (109). Bu ölçek, geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış olan 25 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar genel benlik algısı, fiziksel benlik algısı, akademik benlik algısı, sosyal benlik algısı ve aile benlik algısı şeklinde sıralanmaktadır. Ölçekte tersten kodlanan madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin maddelerinin puanlaması, her maddeye verilen cevaba ilişkin skorların toplanmasıyla 1 ile 5 arasında gerçekleştirilmektedir. EİBAÖ'nün güvenilirliği, madde analizleri, Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar test güvenilirliği yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda, ölçeğin iki farklı örnekleme madde-toplam korelasyon değerlerinin genel benlik algısı alt boyutunda 0,51 ile 0,69 arasında, fiziksel benlik algısı alt boyutunda 0,43 ile 0,73 arasında, akademik benlik algısı alt boyutunda 0,41 ile 0,75 arasında, sosyal benlik algısında 0,39 ile 0,68 arasında ve aile benlik algısında 0,51 ile 0,78 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ölçeğin tamamının madde-toplam korelasyon değerlerinin ise 0,32 ile 0,66 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçek alt boyutlarının Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları her iki örnekleme 0,72 ile 0,86 arasında değişirken, ölçeğin tamamının Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı her iki çalışmada da 0,91 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Mevcut çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik izin Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan alınmasının ardından verilerin 2023-2024 eğitim öğretim yılında lisede öğrenim gören ergenlerden yüz yüze (kağıtlara basılı form ile)

toplamaştır. Araştırmacı tarafından katılımcılara; araştırmanın konusu, katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu, elde edilen bilgilerin nerede ve nasıl kullanılacağı ve tamamen gizli tutulacağı ve yaklaşık olarak ne kadar süreceği bilgisi Bilgilendirilmiş Onam Formu (bkz. Ek-10) ile beyan edilmiştir. Ayrıca katılımcıların 18 yaş altı ergenler olması sebebiyle Veli Onam Formu (bkz. Ek-9) araştırmacı tarafından ebeveynlere ulaştırılarak ilgili bilgilendirmeler sağlanmıştır. Veli Onam Formu ve Bilgilendirilmiş Onam Formu'ndaki bilgilerin katılımcılara aktarılması ve katılımcı tarafından onaylanmasının ardından Kişisel Bilgi formu, anket ve ölçekleri cevaplama aşamasına geçilmiştir. Katılımcılardan kimlik belirleyici herhangi bir bilgi istenmemiştir. Veriler, araştırmacı tarafından öğrencilere ilgili formlar yönlendirilerek toplanmış elde edilen sonuçlarda eksik doldurulan anketler çalışmadan çıkarılmış, analize dahil edilmemiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmaya katılmayı kabul eden 330 katılımcıya ölçekler uygulanmış, kayıp veriler hariç tutulmuş olup ve 287 katılımcı analize dahil edilmiştir. Veriler SPSS Statistics 23 programına aktarılarak tamamlanmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımı (sayı, yüzde), sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum) verilmiştir. İki grup arasındaki fark olup olmadığı bağımsız örneklem T testi ile; ikiden fazla grup arasında anlamlı fark olup olmadığı ise tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile incelenmiştir. “Tek yönlü varyans analizi” (ANOVA) ile elde edilen sonuçlara önce varyans homojenliği için Levene testi uygulanmış, ardından farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığı “çoklu karşılaştırma testi” (Bonferroni ya da Tamhane's T2) ile test edilmiştir. Varyans homojenliğini sağlayan değişkenlerde gruplar arasındaki fark incelemesi için Bonferroni testi kullanılmış; varyans homojenliğini sağlamayan değişkenlerde gruplar arasında farkları incelemek amacıyla için Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Ölçek puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için pearson korelasyon analizinden ve model testi için path (yol) analizinden yararlanılmıştır. Ölçek güvenilirlikleri için ise Cronbach alfa değerinden yararlanılmıştır. Anlamlılık için $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

Verilerin toplanması ve analiz edilmesiyle çalışmada elde edilen bulguların anlatımına bu bölümde yer verilmiş, elde edilen tüm bulgular tablolarıyla birlikte bu bölümde sunulmuştur.

Tablo 4.1. Ölçekler ve boyutlara dair tanımlayıcı istatistikleri (N=287)

	ort	ss	min	maks	Cronbach's alfa
Sosyal medya tutum ölçeği	77,20	9,94	53,00	108,00	0,715
Sosyal yetkinlik	18,11	4,71	8,00	30,00	
Paylaşım ihtiyacı	26,84	4,88	13,00	35,00	
Öğretmenlerle ilişki	7,86	3,17	3,00	15,00	
Sosyal izolasyon	20,41	4,95	6,00	30,00	
Dijital okuryazarlık ölçeği	63,36	8,85	41,00	85,00	0,834
Tutum	26,53	4,79	7,00	35,00	
Teknik	22,62	4,08	12,00	30,00	
Bilişsel	7,42	1,61	3,00	10,00	
Sosyal duygusal	6,80	1,80	2,00	10,00	
Benlik algısı ölçeği	92,55	11,59	59,00	123,00	0,850
Genel	19,56	3,42	8,00	25,00	
Akademik	17,42	3,65	5,00	25,00	
Sosyal	20,02	3,09	8,00	25,00	
Aile	19,18	4,30	5,00	25,00	
Fiziksel	16,38	4,50	5,00	25,00	

Tablo 4.1. incelendiğinde sosyal medya tutum ölçek puanı $77,20 \pm 9,94$, Dijital okuryazarlık ölçek puanı $63,36 \pm 8,85$ ve benlik algısı ölçek puanı $92,55 \pm 11,59$ olduğu görülmektedir.

Ölçek güvenilirliğinin değerlendirilmesi sırasında en sık kullanılan kriterlerden biri içsel tutarlılık ölçüsü olan Cronbach's alfa'dır. Ölçekler için hesaplama yapılmış, Cronbach's alfa değeri hesaplanmıştır. Bu değerler genelde kabul edilebilir değer olan 0,700'den (110) yüksektir.

4.1. Ergenlerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği ile Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Bu bölümde araştırmada kullanılan Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin demografik değişkenlere göre farklılıklarına ilişkin analizlere yer verilmiştir.

Tablo 4.2. Sosyal medya tutum ölçek ve alt boyut puanlarının demografik özelliklere göre değişiminin incelenmesi

	Sosyal yetkinlik	Paylaşım ihtiyacı	Öğretmenlerle ilişki	Sosyal izolasyon	Sosyal medya tutum ölçeği
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss
Cinsiyet					
Kız	18,02±4,77	28,00±4,54	7,74±3,18	20,19±4,8	78,01±9,24
Erkek	18,28±4,61	24,63±4,75	8,08±3,15	20,84±5,22	75,68±11,04
t/p	-0,456/0,649	5,890/0,000*	-0,854/0,394	-,061/0,289	1,895/0,059
Yaş					
14	17,61±4,93	26,63±4,84	7,83±3,02	20,24±5,11	76,36±9,33
15	18,30±4,66	27,00±5,27	7,59±3,36	20,47±5,19	77,50±9,65
16	17,86±4,74	26,32±4,76	7,62±3,07	21,22±4,95	76,95±11,00
17 ve üstü	19,00±4,38	27,88±4,46	8,79±3,16	19,00±4,05	78,46±9,22
F/p	0,961/0,412	1,143/0,332	1,755/0,156	2,176/0,091	0,465/0,707
Kardeş durumu					
Yok	20,29±5,05	27,07±5,96	8,93±3,32	20,36±4,45	80,93±12,17
Var	17,87±4,62	26,81±4,76	7,75±3,13	20,42±5,01	76,80±9,61
t/p	2,604/0,010*	0,268/0,789	1,887/0,060	-0,061/0,952	2,101/0,037*
Anne eğitim durumu					
İlkokul	18,51±4,94	27,30±4,57	8,14±3,14	20,27±5,43	78,13±10,73
Ortaokul	18,30±4,96	26,08±5,18	8,20±3,41	19,91±5,40	76,33±11,06
Lise	17,90±4,07	27,12±4,80	7,56±3,13	20,37±4,56	76,97±8,86
Yüksekokul	17,63±5,31	26,50±5,12	7,57±2,93	21,43±4,21	77,37±9,32
F/p	0,439/0,725	0,932/0,426	0,886/0,449	0,899/0,442	0,408/0,747
Baba eğitim durumu					
İlkokul	18,41±5,10	26,98±4,72	8,24±3,10	20,48±5,74	77,87±11,04
Ortaokul	18,59±5,23	27,80±4,71	8,22±3,64	20,14±4,96	78,67±11,02

Lise	17,92±4,37	26,52±5,23	7,89±2,99	20,04±4,65	76,32±9,67
Yüksekokul	17,84±4,57	26,53±4,56	7,30±3,10	21,09±4,78	76,99±8,69
F/p	0,388/0,762	0,937/0,423	1,260/0,288	0,729/0,535	0,741/0,528
Sosyal ağları gün içinde kullanma süresi					
<3 saat	16,54±4,27b	25,96±4,63b	8,13±3,07	21,19±4,82a	75,64±9,41b
3-5 saat	18,26±4,56b	26,58±4,69b	7,61±3,05	20,55±4,94	77,02±9,89
>5 saat	20,55±4,68a	28,84±5,14a	7,87±3,56	18,81±4,90b	80,27±10,38a
F/p	15,924/0,000*	7,439/0,001*	0,764/0,467	4,744/0,009*	4,420/0,013*
Okul türü					
Anadolu lisesi	16,38±4,80	25,00±6,08b	7,13±3,37	20,38±5,66	72,88±11,35b
Fen lisesi	18,29±4,98	28,14±4,41a	7,51±3,12	20,67±4,83	78,70±9,90a
İmam hatip lisesi	17,22±4,05	25,19±4,36b	7,63±3,04	19,93±5,22	73,58±8,44b
Meslek lisesi	18,70±4,74	27,26±4,83a	8,24±3,19	20,50±4,80	78,79±9,77a
F/p	2,588/0,053	5,487/0,001*	1,485/0,219	0,255/0,858	6,115/0,000*

a,b: gruplar arasındaki ortalama farklılıkları gösterir (a: en yüksek ortalama)

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi: $p < 0,05$*

Tablo 4.2.'te sunulduğu üzere sosyal medya tutum ölçek ve alt boyut puanları, yaş, anne ve baba eğitim durumları değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

Paylaşım ihtiyacı alt boyut puanı, cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Buna göre, kızlarda paylaşım ihtiyacı alt boyut puanı erkeklere göre daha yüksektir.

Sosyal medya tutum ölçek ve sosyal yetkinlik alt boyut puanları, kardeş durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık sergilemektedir ($p < 0,05$). Buna göre, kardeşi olmayanların sosyal medya tutum ölçeği ve sosyal yetkinlik alt boyut puanları kardeşi olanlara göre daha yüksektir.

Sosyal medya tutum ölçek ve sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı, sosyal izolasyon alt boyut puanları sosyal ağları gün içinde kullanma sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Buna göre, sosyal ağları günde 5 saatten fazla kullananlarda sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı

alt boyut puanları 5 saatten az kullananlara göre, sosyal ağırları günde 3 saatten az kullananlarda sosyal izolasyon alt boyut puanı 5 saaten fazla kullananlara göre, sosyal ağırları günde 5 saatten fazla kullananlarda sosyal medya tutum ölçek puanı 3 saatten az kullananlara göre daha yüksektir.

Sosyal medya tutum ölçek ve paylaşım ihtiyacı alt boyut puanları okul türlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık sergilemektedir ($p<0,05$). Buna göre, fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda sosyal medya tutum ölçek ve paylaşım ihtiyacı alt boyut puanları anadolu lisesi ya da imam hatip lisesinde olanlara göre daha yüksektir.

4.2. Ergenlerin Dijital Okuryazarlık Ölçeği ile Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Bu bölümde araştırmada kullanılan Dijital Okuryazarlık Ölçeğinin demografik değişkenlere göre farklılıklarına ilişkin analizlere yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Dijital okuryazarlık ölçek ve alt boyut puanlarının demografik özelliklere göre değişiminin incelenmesi

	Tutum	Teknik	Bilişsel	Sosyal duygusal	Dijital okuryazarlık ölçeği
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss
Cinsiyet					
Kız	26,99±4,22	22,44±3,96	7,40±1,59	6,90±1,73	63,73±8,35
Erkek	25,64±5,63	22,97±4,29	7,45±1,66	6,61±1,92	62,67±9,75
t/p	2,107/0,037*	-1,054/0,293	-0,278/0,782	1,314/0,190	0,966/0,335
Yaş					
14	25,04±5,18b	23,14±3,93	7,63±1,64	6,79±1,72	62,60±8,74
15	26,79±3,89	22,99±3,83	7,58±1,44	6,55±1,90	63,91±7,46
16	27,32±5,09a	22,15±4,38	7,39±1,64	6,94±1,65	63,80±9,59
17 ve üstü	26,73±4,57	22,19±4,01	6,92±1,71	6,94±2,03	62,77±9,71
F/p	3,273/0,022*	1,183/0,317	2,243/0,084	0,749/0,524	0,412/0,744
Kardeş durumu					
Yok	27,50±5,61	23,64±4,21	7,57±1,37	7,18±1,72	65,89±9,33

Var	26,42±4,70	22,51±4,05	7,40±1,64	6,76±1,80	63,09±8,78
t/p	1,133/0,258	1,400/0,163	0,530/0,597	1,180/0,239	1,596/0,112
Anne eğitim durumu					
İlkokul	26,58±4,34	22,42±4,08	7,39±1,59	7,10±2,06	63,49±9,67
Ortaokul	26,55±4,74	22,67±4,08	7,39±1,65	6,91±1,71	63,52±9,23
Lise	26,02±5,01	22,32±4,08	7,37±1,63	6,56±1,78	62,27±8,43
Yüksekokul	27,50±5,10	23,54±4,06	7,61±1,58	6,65±1,40	65,30±7,60
F/p	1,009/0,389	1,036/0,377	0,257/0,857	1,514/0,211	1,261/0,288
Baba eğitim durumu					
İlkokul	25,57±4,52	22,44±3,84	7,54±1,62	7,00±1,84	62,56±8,83
Ortaokul	27,12±4,59	23,08±4,56	7,43±1,51	7,06±1,78	64,69±10,08
Lise	25,86±5,43b	21,73±3,8b	7,17±1,63	6,80±1,78	61,56±8,68b
Yüksekokul	27,78±3,77a	23,73±4,05a	7,69±1,61	6,47±1,78	65,68±7,65a
F/p	3,448/0,017*	3,903/0,009*	1,688/0,170	1,397/0,244	3,823/0,010*
Sosyal ağları gün içinde kullanma süresi					
<3 saat	26,06±4,69	22,39±4,16	7,20±1,46	6,81±1,70	62,46±8,46
3-5 saat	26,88±4,62	22,52±3,83	7,51±1,64	6,69±1,75	63,61±9,01
>5 saat	26,68±5,27	23,21±4,38	7,61±1,78	6,97±2,04	64,47±9,20
F/p	0,870/0,420	0,856/0,426	1,620/0,200	0,482/0,618	1,086/0,339
Okul türü					
Anadolu lisesi	24,33±6,79b	23,42±4,20	7,54±1,67	5,83±2,16b	61,13±9,64
Fen lisesi	27,56±3,28a	22,65±3,76	7,67±1,59	7,32±1,52a	65,19±7,44
İmam hatip lisesi	26,59±4,94	22,44±4,31	7,42±1,86	6,20±1,86b	62,66±9,21
Meslek lisesi	26,41±4,81	22,55±4,12	7,28±1,50	6,98±1,70a	63,22±9,09
F/p	2,723/0,045*	0,358/0,783	0,874/0,455	7,112/0,000*	1,551/0,202

a,b: gruplar arasındaki ortalama farklılıkları gösterir (a: en yüksek ortalama)

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi: $p < 0,05$*

Tablo 4.3. incelendiğinde dijital okuryazarlık ölçek ve alt boyut puanlarının kardeş durumu, anne eğitim durumu ve sosyal ağları gün içinde kullanma süreleri değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Tutum alt boyut puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık sergilemektedir ($p<0,05$). Buna göre, kızlarda tutum alt boyut puanı erkeklere göre daha yüksektir.

Tutum alt boyut puanı yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık göstermektedir. ($p<0,05$). Buna göre, 16 yaşında olanlarda tutum alt boyut puanı 14 yaşında olanlara göre daha yüksektir.

Dijital okuryazarlık ölçeği, tutum ve , teknik alt boyut puanları, baba eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık sergilemektedir ($p<0,05$). Buna göre, yükseköğretim mezunu olanlarda dijital okuryazarlık ölçek ve tutum, teknik alt boyut puanları lise mezunu olanlara göre daha yüksektir.

Tutum, sosyal duygusal alt boyut puanları okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre, fen lisesinde olanlarda tutum alt boyut puanı anadolu lisesinde olanlara göre ve fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda sosyal duygusal alt boyut puanı anadolu lisesi ya da imam hatip lisesinde olanlara göre daha yüksektir.

4.3. Ergenlerin Benlik Algısı Ölçeği ile Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Bu bölümde araştırmada kullanılan Benlik Algısı Ölçeğinin demografik değişkenlere göre farklılıklarına ilişkin analizlere yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Benlik algısı ölçek ve alt boyut puanlarının demografik özelliklere göre değişiminin incelenmesi

	Genel	Akademik	Sosyal	Aile	Fiziksel	Benlik algısı ölçeği
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss
Cinsiyet						
Kız	19,64±3,35	17,52±3,72	20,24±3,24	18,76±4,40	16,76±4,35	92,92±11,34
Erkek	19,39±3,55	17,23±3,51	19,59±2,76	20,00±4,00	15,65±4,71	91,86±12,07
t/p	0,588/0,557	0,626/0,532	1,722/0,086	-2,420/0,016*	2,004/0,046*	0,737/0,462
Yaş						
14	19,40±3,48	16,84±3,22	19,76±3,09	19,39±4,00	15,34±4,62b	90,73±10,38

15	19,43±2,86	17,53±3,22	19,78±3,07	18,82±4,53	17,32±4,11a	92,87±9,50
16	19,25±3,72	17,45±3,97	20,02±3,13	18,98±4,12	16,05±4,65	91,75±12,59
17 ve üstü	20,58±3,42	18,02±4,16	20,77±3,03	19,88±4,72	17,02±4,34	96,27±13,55
F/p	1,796/0,148	1,043/0,374	1,274/0,284	0,719/0,541	2,877/0,036*	2,429/0,066
Kardeş durumu						
Yok	19,54±2,57	17,75±3,34	20,36±2,93	19,18±3,61	17,50±4,11	94,32±8,78
Var	19,56±3,50	17,38±3,68	19,98±3,11	19,19±4,37	16,25±4,53	92,36±11,85
t/p	-0,035/0,972	0,506/0,613	0,611/0,541	-0,008/0,994	1,393/0,165	0,849/0,396
Anne eğitim durumu						
İlkokul	19,60±3,23	17,69±3,42	20,06±3,29	20,01±3,81	15,73±4,50	93,09±12,42
Ortaokul	19,77±3,54	17,16±4,14	20,16±3,23	19,73±4,18	16,92±4,15	93,73±10,94
Lise	19,41±3,43	17,19±3,58	19,53±3,02	18,56±4,46	16,28±4,49	90,97±11,57
Yüksekokul	19,52±3,61	17,83±3,48	20,80±2,57	18,39±4,67	16,91±4,96	93,46±11,01
F/p	0,145/0,933	0,571/0,635	1,889/0,132	2,568/0,055	1,081/0,357	0,993/0,397
Baba eğitim durumu						
İlkokul	19,81±3,37	17,50±3,76	20,20±3,28	19,85±4,10	15,91±4,68	93,28±12,71
Ortaokul	20,35±3,32	18,10±4,01	19,71±3,20	18,84±4,75	16,73±4,49	93,73±12,34
Lise	19,20±3,54	17,26±3,65	19,73±3,37	19,51±3,95	16,44±4,40	92,15±12,58
Yüksekokul	19,34±3,29	17,12±3,29	20,51±2,34	18,46±4,57	16,38±4,58	91,81±8,37
F/p	1,521/0,209	0,830/0,478	1,184/0,316	1,454/0,227	0,304/0,823	0,387/0,762
Sosyal ağları gün içinde kullanma süresi						
<3 saat	20,03±3,40	17,97±3,28a	19,84±2,92	19,82±4,08	16,68±4,43	94,34±11,10
3-5 saat	19,44±3,17	17,42±3,32	19,97±3,10	19,11±4,30	15,56±4,41b	91,49±11,04
>5 saat	18,97±3,80	16,45±4,58b	20,42±3,37	18,21±4,55	17,4±4,60a	91,45±13,12
F/p	2,037/0,132	3,483/0,032*	0,712/0,492	2,840/0,060	3,875/0,022*	2,079/0,127
Okul türü						
Anadolu lisesi	17,38±4,36b	16,33±3,16	18,96±2,10b	17,54±4,43	15,54±4,85	85,75±10,6b
Fen lisesi	20,05±2,95a	17,33±3,34	20,95±2,70a	19,54±4,00	17,00±4,66a	94,87±11,12a
İmam hatip	19,59±2,93a	17,63±3,42	20,05±3,17	18,53±4,63	14,85±4,55b	90,64±10,80

lisesi						
Meslek lisesi	19,70±3,51a	17,55±3,94	19,77±3,28	19,58±4,21	16,88±4,22a	93,48±11,83a
F/p	3,891/0,009*	0,847/0,469	3,248/0,022*	2,201/0,088	3,633/0,013*	4,600/0,004*

a,b: gruplar arasındaki ortalama farklılıkları gösterir (a: en yüksek ortalama)

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi. $p < 0,05$*

Tablo 4.4. incelendiğinde Benlik algısı ölçek ve alt boyut puanlarının, kardeş durumu, anne ve baba eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık sergilemediği görülmektedir ($p > 0,05$).

Aile, fiziksel alt boyut puanları açısından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($p < 0,05$). Buna göre, erkeklerde aile alt boyut puanı kızlara göre ve kızlarda fiziksel alt boyut puanı erkeklere göre daha yüksektir.

Fiziksel alt boyut puanının yaş grupları açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaştığı bulunmuştur ($p < 0,05$). Buna göre, 15 yaşında olanlarda fiziksel alt boyut puanı 14 yaşında olanlara göre daha yüksektir.

Akademik, fiziksel alt boyut puanlarının sosyal ağları gün içinde kullanma sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Buna göre, sosyal ağları gün içinde 3 saatten az kullananlarda akademik alt boyut puanı 5 saatten fazla kullananlara göre ve 5 saatten fazla kullananlarda fiziksel alt boyut puanı 3-5 saat kullananlara göre daha yüksektir.

Benlik algısı ölçek ve genel, sosyal, fiziksel alt boyut puanlarının okul türlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık sergilediği görülmektedir ($p < 0,05$). Buna göre, fen lisesi, imam hatip lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda genel alt boyut puanı anadolu lisesinde olanlara göre, fen lisesinde olanlarda sosyal alt boyut puanı anadolu lisesinde olanlara göre, fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda fiziksel alt boyut puanı imam hatip lisesinde olanlara göre ve fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda benlik algısı ölçek puanı anadolu lisesinde olanlara göre daha yüksektir.

4.4. Ergenlerin Sosyal Medya Tutumu, Benlik Algısı ve Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Ergenlerin sosyal medya tutumu, benlik algısı ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiş, ilgili sonuçlar tablo 4.5.'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Ölçek puanları arasındaki ilişkisinin incelenmesi

		Sosyal medya tutum ölçeği	Dijital okuryazarlık ölçeği	Benlik algısı ölçeği
Sosyal medya tutum ölçeği	R	1	0,475	0,331
	P		0,000*	0,000*
	N	287	287	287
Dijital okuryazarlık ölçeği	R		1	0,412
	P			0,000*
	N		287	287
Benlik algısı ölçeği	R			1
	P			
	N			287

r:Pearson korelasyon katsayısı, *: $p<0,05$

Sosyal medya tutum, dijital okuryazarlık ve benlik algısı ölçek puanları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.5. Path (Yol) Analizi

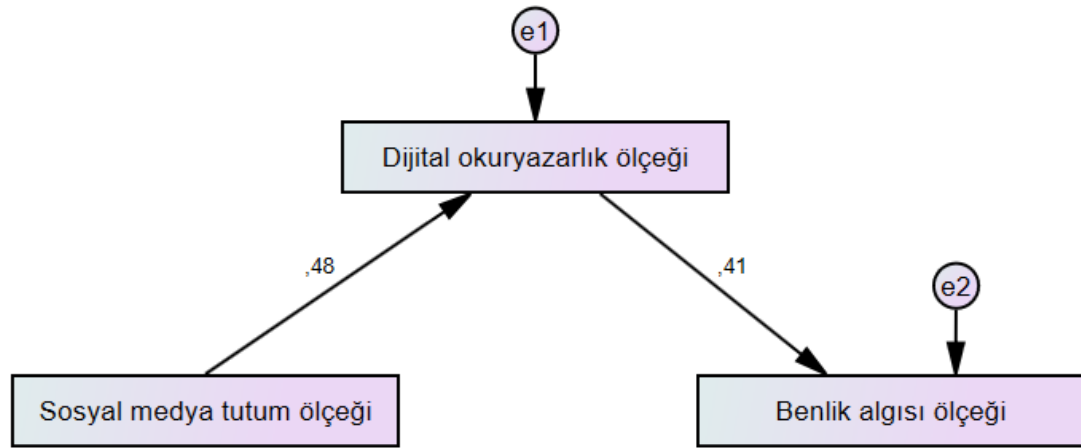
287 denek sayısına sahip veri setine SPSS AMOS 23 programı ile path analizi uygulanmıştır.

İlk aşamada, 3 faktörün gösterge değişken (Sosyal medya tutum ölçeği, dijital okuryazarlık ölçeği ve benlik algısı ölçeği) olarak yer aldığı path modeli Şekil 4.1.'de gösterildiği gibi oluşturulmuştur.

İkinci aşamada, model tahminlenirken yapısal eşitlik modellerinde tercih

edilen, verilerin normal dağılmadığı durumlarda bile güvenilir sonuçlar verdiği düşünülerek maximum likelihood yöntemi kullanılmış, gözlemlenen değişkenlerin hatalarının, gözlenen değişkenler arasındaki yollara ilişkin regresyon katsayılarını kapsayan parametrelerin tahmin edilebilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 4.1. Path (Yol) Modeli

Son aşamada ise path modeli için uyum indeksleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, path modelinin genel olarak iyi uyum sağladığı görülmektedir. Path modeline göre sosyal medya tutum ölçeğinin dijital okuryazarlık ölçeği üzerinde pozitif yönde ($\beta:0,475$, $p:0,000$), dijital okuryazarlık ölçeğinin benlik algısı ölçeği üzerinde pozitif yönde ($\beta:0,412$, $p:0,000$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medya tutum ölçeğinin benlik algısı ölçeği üzerindeki etkisinde dijital okuryazarlık ölçeğinin ($\beta:0,196$, $p:0,005$) aracı bir rol üstlendiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.6. Araştırmada kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve kabul edilebilir değer aralığı

İndeksler	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Sonuçlar
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$3 \leq \chi^2/df \leq 4$	8,259
GFI	$0.90 \leq GFI \leq 1$	$0.85 \leq GFI \leq 0.90$	0,981
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0,888
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0,939
IFI	$0.95 \leq IFI \leq 1$	$0.90 \leq IFI \leq 0.95$	0,946
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$	0,945

RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0,159
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.08$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0,055

Elde edilen uyum değerlerine bakıldığında, GFI, AGFI, NFI, IFI, CFI ve SRMR değerlerinin iyi olduğu (111-113). görülmektedir. Genel olarak uyum indekslerine bakıldığında path modelinin kabul edilebilir olduğu söylenenebilir.

Tablo 4.7. Doğrudan ve dolaylı etkilerin incelenmesi

	Doğrudan etki		Dolaylı etki	
	Sosyal medya tutum ölçeği	Dijital okuryazarlık ölçeği	Sosyal medya tutum ölçeği	Dijital okuryazarlık ölçeği
Dijital okuryazarlık ölçeği	B	0,475	-	-
	%95CI	(0,383-0,594)	-	-
	P	0,009	-	-
Benlik algısı ölçeği	B	-	0,412	0,196
	%95CI	(0,318-0,514)	(0,140-0,278)	-
	P	0,004	0,005	-

Doğrudan etkiler incelendiğinde öğrencilerde sosyal medya tutumundaki iyileşme dijital okuryazarlıkta bir iyileşmeye (β :0,475 (0,383-0,594)) ve dijital okuryazarlıktaki bir iyileşme ise benlik algısında olumlu yönde bir gelişmeye (β :0,412 (0,318-0,514)) neden olmaktadır. Ayrıca dolaylı etkiler incelendiğinde ise sosyal medya tutumundaki bir iyileşme benlik algısında olumlu yönde bir gelişmeye (β : 0,196 (0,140-0,278)) neden olmaktadır.

5. TARTIŞMA

5.1. Sosyal Medya Tutumunun Demografik Özelliklere Göre Değişimi

Sosyal medya tutumları demografik değişkenlere göre incelendiğinde (Tablo 3'e bakınız) kızların erkeklere göre daha fazla paylaşım ihtiyacı duyduğu görülmektedir. Benzer şekilde Gürültü (2016)'nın çalışmasında da kızların erkeklere kıyasla sosyal ağlarda daha çok zaman geçirdiği ve sosyal medyadan daha çok keyif aldığı sonucuna ulaşılmıştır (114). Buna karşın Alican ve Saban (2013) tarafından yürütülen çalışmada sosyal medya kullanımına yönelik tutumda erkeklerin kızlara oranla daha olumlu bir tutum sergilediği görülmüştür (115). Ayrıca bazı araştırmalar erkeklerin sosyal medya kullanım sıklığının kızlardan daha fazla olduğunu göstermektedir (64, 116). Cinsiyet temelli çalışmalar kadınların sosyal ağlardaki vakit geçirme ve paylaşım sıklığının erkeklere oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (117, 118). İnce ve Koçak (2017) tarafından yapılan çalışmada 520 üniversite öğrencisinin dahil edildiği çalışmada sosyal medya kullanım amaçları incelenmiş ve kızların erkeklere göre daha fazla mesajlaşmak ve iletişim bilgilerine ulaşmak için sosyal medya kullandıkları belirlenmiştir (119). Ergen kızların erkeklerden daha iyi iletişim becerilerine sahip olduğu (120) göz önünde bulundurulduğunda kızların sosyal medyada paylaşım ihtiyacını gidermek üzere vakit geçirmesi, çevresindekilerle iletişimi arttırabildikleri için bu platformları daha fazla tercih ettiği yönünde yorumlanabilir.

Araştırma bulguları, sosyal medyaya yönelik tutumların yaşlara göre değişimi açısından incelendiğinde sosyal medya tutumlarının yaşlara göre bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Deniz ve Gürültü (2018) ergenlerin sosyal medya bağımlılık düzeylerini inceledikleri ve "Sosyal Medya Bağımlılık Ölçeği"ni kullandıkları araştırmalarında yaş gruplarıyla ölçek alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmiştir (121). Gelişen teknolojiyle beraber sosyal ağlara erişimin yaygın olduğu günümüzde sosyal medyaya yönelik tutumların farklılık göstermemesi beklenen bir sonuçtur. Öte yandan, sosyal ağları kullanan bireyler yaş ve kültür fark etmeksizin profil oluşturarak ve paylaşım yaparak, iletişim kurabilmektedir. Araştırma bulgularının aksine Bolat ve Korkmaz (2021) ortaokul öğrencileri ile yürüttükleri bir çalışmada sınıf düzeyinin sosyal medya bağımlılığına

etkisini incelemiş ve 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıklarının 6. sınıf öğrencilerinden daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır (122). Argın (2013) ortaokul ve lise öğrencileriyle yürüttüğü sosyal medyaya ilişkin tutumlarını değerlendirdiği araştırmasında ortaokul öğrencilerinin lise öğrencilerine oranla sosyal medyaya ilişkin daha olumlu tutum benimsediğini vurgulamış bunun sebebi olarak da küçük yaş grubunun internet erişimine ve sosyal ağlara erişme merakına dikkat çekmiştir (123).

Sosyal medya tutumları kardeş durumu değişkenine göre karşılaştırıldığında kardeşi olmayan ergenlerin sosyal medya tutumlarının daha olumlu ve sosyal yetkinlik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyal yetkinlik kavramı, farklı bakış açılarından yaklaşabilme, deneyimleyerek öğrenilen şeyleri değişken sosyal ortamlarda uygulayabilme, sosyal ağları genişletebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (124). Bu açıdan bakıldığında ergenin sosyal yetkinlik düzeyinin yüksek olması sosyal ağları kullanırken sosyal çevresini geniştebileceği düşüncesinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Bir kardeşe sahip olması durumunda onunla kurduğu etkileşimin yüz yüze etkileşim temelinde sosyal becerileri geliştirdiği ve ona çeşitli yetkinlikler kazandırdığı düşünülebilir ama aksi durumda kardeşi olmayan bir ergenin sosyal çevresini şekillendirirken dış etkilere açık olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kardeşi olmayan ergenlerin sosyal yetkinlik tutumunun -kardeş sahibi olanlara kıyasla- daha gelişmiş olması, sosyal medya aracılığıyla sosyal çevresini şekillendirme eğiliminde olduğu anlamına gelebilir ki bu beklenen bir sonuçtur.

Ergenlerin sosyal medyaya yönelik tutumları anne ve baba eğitim durumları değişkenlerine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermemektedir. Yapılan bir başka araştırmada 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal medya tutumları ebeveyn eğitim durumlarına göre incelenmiş annesi okuma yazma bilmeyen veya ilkökul eğitim düzeyinde olan katılımcıların ölçek alt boyut puanlarının ortaokul ve üstü eğitim düzeyinde anneye sahip katılımcılardan daha düşük olduğu; babası üniversite ve üstü eğitime sahip olan katılımcıların ise sosyal izolasyon alt boyut puanlarının diğer katılımcılardan daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (125).

Katılımcıların sosyal ağ kullanım düzeyleri ile sosyal medya tutumları

arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal ağları günde 5 saatten fazla kullananlarda sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı 5 saatten az kullananlara göre daha yüksekken; sosyal ağları günde 3 saatten az kullananlarda sosyal izolasyon tutumu 5 saatten fazla kullananlara göre yüksektir. Sosyal ağları günde 5 saatten fazla kullananlarda ise sosyal medya tutumu, 3 saatten az kullananlara göre daha yüksektir. Bir başka deyişle sosyal medyayı daha uzun süre kullanan ergenlerin, sosyal medyaya yönelik olumlu düşünceleri az kullananlara göre daha fazladır ve sosyal medya kullanım süresi akranlarına göre daha az olan ergenlerin sosyal izolasyon tutumu daha yüksektir. Ölçek incelendiğinde sosyal izolasyon temasında sosyal medya kullanımının, çevreyle olan etkileşimi azalttığını ifade eden yargıların olduğu görülmektedir. Sosyal medyayı görece daha az kullanan ergenlerin çevreyle etkileşimlerini azaltması sebebine dayanarak sosyal medyayı daha az kullandıkları çıkarımı yapılabilir. Tutgun-Ünal ve Deniz (2020) kuşaklararası sosyal medya kullanım alışkanlıklarını inceledikleri araştırmalarında kullanıcıların günlük sosyal medya kullanım sürelerine ve sürekliliklerine bağlı olarak sosyal medya yetkinliklerinin arttığını belirtmişlerdir (126). Bu bulgu, sosyal ağların kullanım süresinin, ergenlerin sosyal medya tutumu ve sosyal yetkinlik düzeyleri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Günde 5 saatten fazla sosyal medya kullanan ergenlerin daha yüksek sosyal yetkinlik düzeyine ve paylaşım ihtiyacı tutumuna sahip olmaları, sosyal ağların sosyal beceriler ve sosyal çevre oluşturma üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, aynı grup ergenlerde sosyal izolasyon tutumlarının daha düşük olması, uzun süreli sosyal medya kullanımının sosyal izolasyonu azaltabileceğini gösterebilir. Sonuçlar, sosyal ağların kullanım süresinin dikkatli bir şekilde yönetilmesi gerektiğini ve aşırı kullanımın olumsuz sonuçlara yol açabileceğini düşündürmektedir.

Ergenlerin eğitim aldıkları okul türlerine göre sosyal medya tutumları karşılaştırıldığında fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda sosyal medya tutumları ve sosyal ağlardaki paylaşım ihtiyacı anadolu lisesi ya da imam hatip lisesinde olanlara göre daha yüksektir. Yapılan bir araştırmada mesleki ve teknik anadolu lisesi öğrencilerinin sosyal ağlardaki zorbalığı temsil eden çatışma düzeylerinin, anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. (121). Ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal medya tutumlarını inceleyen bir başka

araştırmada ise özellikle anadolu lisesi türündeki okullarda eğitim alan ergenlerin düşük puana sahip olduğu ve gruplar arası anlamlı farklılık yarattığı belirtilmektedir (123). Tuğlu (2017) ortaokul öğrencileri ile yürüttüğü araştırmasında başarısı yüksek okullardaki öğrencilerin sosyal medya tutumlarının, başarısı düşük okullardaki öğrencilerden daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır (127).

5.2. Dijital Okuryazarlık Becerilerinin Demografik Özelliklere Göre Değişimi

Ergenlerin dijital okuryazarlık becerilerinin demografik özelliklere göre değişiminin incelendiği bu çalışmada (Bkz. Tablo 4.) kızlarda dijital okuryazarlık tutumu erkeklere göre daha yüksektir. Dijital okuryazarlık tutumunu temsil eden ifadeler bakıldığında internet ve dijital araçların kullanımı hakkında görüşlerden oluştuğu görülmektedir. Buradan hareketle, kızların dijital araçlara ve ortamlara yönelik tutumunun erkeklere oranla daha olumlu olduğu söylenebilir. Tannen (1990), arkadaşlarıyla iletişime geçmek amacıyla kadınların erkeklerden daha sık telefon kullandıklarını vurgularken (128) Ramirez ve Broneck (2009) dijital cihazlar yardımıyla anlık mesajlaşma kullanım oranının kadınlarda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (129). Benzer şekilde Stefanone, Lackaff ve Rosen (2011) yürüttükleri çalışmada kız öğrencilerin ilişkileri sürdürmek için teknolojik araç temelli iletişime, erkek öğrencilere göre daha fazla zaman ayırdıklarını vurgulamıştır (130). Yapılan başka çalışmalarda ise dijital medya kullanım amaçları cinsiyet açısından kıyaslandığında erkekler kızlara göre daha çok ekran medyasını (video oyunları, film seyretmek vb.), kızlar ise interneti ve sosyal medyayı kullanmayı tercih etmektedir (131, 132). Yukarıdaki bulguların aksine Erten (2019) araştırmasında öğrencilerin dijital teknolojiye yönelik tutumlarını incelemiş kızlar ile erkekler arasında herhangi bir fark görülmemesine rağmen her iki cinsiyetin de olumlu tutum sergilediğini vurgulamıştır (133). Dijital araçların haberleşme, iletişim kurma, bilgiye erişme gibi eylemleri kolaylaştırıcı özelliği göz önünde bulundurulduğunda bu bulgu, alan yazın ile uyumludur.

Dijital okuryazarlık becerileri yaşlara göre karşılaştırıldığında ise dijital okuryazarlık tutumu, 16 yaşındakilerin 14 yaşındakilere göre daha yüksektir. Tuğlu (2017), ortaokul öğrencilerinin sosyal medyayı kullanmaya yönelik tutumlarını

incelediği çalışmasında sınıf düzeyi arttıkça, ilgili tutumlarının da arttığını belirtmiştir (127). Tutumların deneyimler yoluyla ve zamanla öğrenildiği baz alındığında (134) teknolojik cihazların ve dijital dünyanın deneyimlenmesi sonucunda bu alana dair görüşlerin zamanla şekillendiği düşünülürse 14 yaşındaki ergenin dijital okuryazarlık tutum düzeyinin daha düşük olması beklenen bir sonuçtur.

Yapılan araştırmada ergenlerin dijital okuryazarlık düzeyinin kardeş sahibi olup olmama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bir başka deyişle dijital okuryazarlık becerilerininin kardeş sahibi olup olmama durumu ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dijital okuryazarlık becerileri sorgulama, problem tespit etme, araştırma, karar verme, eleştirme gibi bilişsel yetkinlikleri temel almaktadır (135). Bu bilgi ışığında ergenlerin kardeş sayısı, ebeveyn tutumu, arkadaşlık vb. çevresel faktörlerinin sosyal becerileri desteklediği, dijital okuryazarlığın, sosyal ve duygusal gelişim ile farklı bir temele sahip olduğu veya dijital okuryazarlığı etkileyen faktörlerin sosyal ve duygusal gelişimi etkileyen faktörlerden farklı olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Anne eğitim durumu ile dijital okuryazarlık tutumu ilişkisi değerlendirildiğinde herhangi bir farklılık görülmezken babaları yüksekokul mezunu olanlarda dijital okuryazarlık düzeyi, tutum ve teknik bilgisi babaları lise mezunu olanlara göre daha yüksektir. Geleneksel veya dijital medya fark etmeksizin ebeveynlik tarzı, medyanın çocukların davranışları ve gelişimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini etkilemekte ve teknolojinin kendi niteliklerinden ziyade teknolojinin nasıl kullanıldığı ile ilişkilendirilmektedir (136). Yapılan araştırmalarda dijital araç kullanımıyla ilgili koyulan çeşitli kuralların ebeveynlik tarzına ve hanenin sosyo-ekonomik durumuna göre değiştiği vurgulanmaktadır (137-139). Karakuş ve Ocak (2019) tarafından yürütülen üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin incelendiği araştırmada baba eğitim durumu ile öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (140). Yüksekokul mezunu babaların eğitim düzeyinin diğer gruplardan daha yüksek olduğunu göz önünde bulundurulduğunda ebeveyn eğitim durumunun dijital okuryazarlık yetkinliklerini etkiliyor olmasında eğitim düzeyine bağlı olarak bilinçli kullanımın payından söz etmek mümkündür (141). Dijital araç teknolojilerini bilen,

olumlu ve örnek tutum sergileyen ebeveyn, çocuğuna rol model olabilmekte veya kullanım aşamasında getirdiği çeşitli sınırlandırmalar ve önlemler ile çocuğun dijital okuryazarlık becerilerini destekleyebilmektedir. Nitekim araştırma sonuçları da bunu destekler niteliktedir.

Son olarak okul türü değişkeni ile ergenlerin dijital okuryazarlık tutumu karşılaştırıldığında fen lisesinde eğitim gören ergenlerin tutumları, anadolu lisesinde olanlara göre daha yüksek iken; fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda sosyal duygusal düzey anadolu lisesi ya da imam hatip lisesinde olanlara göre daha yüksektir. Bu sonuçlarda sosyal duygusal alt boyut, ergenlerin günlük yaşamdaki öğrenme faaliyetlerinde dijital teknolojileri kullanım sıklıkları hakkında bilgi vermekte ve bu şekilde değerlendirilmektedir. Bu bilgi, fen lisesi ve meslek lisesinde eğitim gören ergenlerin anadolu lisesi veya imam hatip lisesinde eğitim görenlere kıyasla öğrenme etkinliklerinde daha fazla dijital teknoloji kullandığını düşündürmektedir. Çetin ve arkadaşları tarafından yürütölen, 642 üniversite öğrencisinin dahil edildiği araştırmada öğrencilerin teknolojiye yönelik tutumları incelemiş, sınıf öğretmenliği ve fen bilgisi öğretmenliği bölümü öğrencilerinin sosyal bilimler öğretmenliği öğrencilerinden dijital yeterlilik açısından daha yüksek puanlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır (142). Çivilidağ ve Cooper (2013) ise ergenlerde siber zorbalık ve öfkeyi inceledikleri araştırmada genel lisede eğitimine devam eden öğrencilerin siber zorbalık davranışlarının Anadolu lisesinde eğitim görenlere oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır (143). Öztürk (2020) yaptığı araştırmada lise türünün, öğrencilerin kendilerine dair dijital okuryazarlık algılarını etkilemediğini belirtmiştir (144). Öte yandan 828 lise öğrencisi ile yapılan başka bir araştırmada ise dijital bağımlılık çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve sosyal medya tutumunda imam hatip lisesi öğrencilerinin diğer lise türlerinde öğrenim görenlerden daha düşük düzeye sahip olduğu belirlenmiştir (145). Her geçen gün erişimin yaygınlaştığı teknolojik cihazlar, artık hemen her eğitim kademesi tarafından kullanılmakta ve okul türü fark etmeksizin yaygınlaşmaktadır. Bu durum, araştırmalarda farklı sonuçlar çıkmasına sebep olsa da bu birbirinden farklı sonuçlar, dijital araçların farklı şekillerde de olsa herkes tarafından kullanıldığını ve çeşitli değişkenlerden etkilendiğini göstermektedir.

5.3. Benlik Algısının Demografik Özelliklere Göre Değişimi

Ergenlerin benlik algısı düzeyleri demografik özelliklere göre incelenmiş (Bkz. Tablo 5.) elde edilen sonuçlara göre kızlarda fiziksel benlik algısı düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kızlarda fiziksel benlik algısının yüksek olması, kızların benlik algısını fiziksel görünüm ve bedensel özellikler üzerinden değerlendirdiğine veya fiziksel görünümünün benlik algılarını daha fazla etkilediğine işaret edebilir. Özbey ve Gültekin (2021) tarafından yapılan çalışmada, lise öğrencileri arasındaki beden algısı ile benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiş ve orta düzeyde negatif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmacılar, öğrencilerin benlik saygısının artmasıyla beden algısının düştüğünü belirtmektedirler. Ayrıca, çalışmanın sonuçlarına göre, erkeklerin beden algısı puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu vurgulanmıştır, bu da genel algıya ters düşmektedir (146). Oktan ve Şahin (2010) yaptıkları çalışmada ergenlik dönemindeki kızlarda benlik saygısı ve beden imajı ilişkisini incelemiş, beden imajı yüksek olan kız ergenlerin benlik saygısının da yüksek bulunduğunu belirtmişlerdir (147). Ergenlik dönemiyle beraber çekici bir görünüme sahip olmak, ergenin olumlu bir beden algısı geliştirmesine ve buna bağlı olarak kendisi hakkında iyi fikirlere sahip olmasına zemin hazırlamaktadır (49). Araştırmanın bir diğer bulgusu erkeklerde aile temelli benlik algısının kızlara göre daha yüksek olduğudur. Bakıldığı zaman bu durum erkeklerde aile içi ilişkilerin benlik algılarını, kızlara oranla daha fazla etkilediği yönünde yorumlanabilir. Aile içi ilişkilerdeki olumlu iletişimin ve uyumun ergenlerde sağlıklı bir benlik oluşumunu desteklediği düşünüldüğünde bu, olası bir sonuçtur (148, 149). Ancak cinsiyet açısından farklılaşmasının toplumsal cinsiyet rollerine dayandırılabilceği, aile desteğinin benlik algısı üzerinde -toplumsal cinsiyet algısı sebebiyle- kızlarda ve erkeklerde farklı oranda etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin benlik algısı düzeyleri yaş değişkenine göre incelenmiş olup 15 yaşında olanlarda fiziksel benlik düzeyinin 14 yaşında olanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arıca ve Dilmaç (2003) da yaptıkları çalışmada yaş değişkenine göre benlik algılarının değiştiğini ifade etmişlerdir (150). 5-6 yaş çocuklar ve anneleriyle yürütülen bir araştırmada 5 yaş grubu çocuklara

kıyasla 6 yaşındaki çocukların benlik algısı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (151). Karatay (2018), araştırmasında özel yetenekli çocukların benlik algısı düzeylerinin yaşa göre farklılaştığını, kullanılan ölçeğin eğitsel yeterlilik düzeyinin 11 yaşındaki öğrencilerde 10 yaşa göre daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (152). Öte yandan benlik algısı ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da mevcuttur (153, 154). Benlik algısı ile yaş değişkeni ilişkisine dair alan yazında birbiriyle çelişen sonuçlar elde edilse de benlik algısı, deneyimlerle paralel bir gelişim gösterdiğinden yaşın ilerlemesiyle birlikte kimlik kazanımı belirginleşecek, benlik algısı oluşumunu sürdürecektir. Bu çalışma özelinde bakıldığında lisede eğitim gören ergenlerin 14 yaşında 9. sınıfa devam ettiği, öğrenim gördükleri okula yeni başlamış ve ergenliğin başlarında (7) oldukları bilinmektedir. Henüz buldukları ortama adaptasyonları tamamlanmamış ve bedensel değişime alışmadıkları düşünülmekte, bu durum göz önünde bulundurulduğunda ise yaş ile beraber benlik algısı düzeyindeki artışın muhtemel bir sonuç olduğu görülmektedir.

Bulgular incelendiğinde ergenlerin benlik algısı düzeylerinin kardeş durumuna göre farklılaşmadığı, her yaş düzeyindeki ergenin benlik algısı tutumunun benzer düzeyde seyrettiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularını destekler nitelikte farklı örneklem gruplarıyla yapılan çalışmalarda da kardeş sayısı ile benlik algısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (151, 155-157).

Anne ve baba eğitim durumlarına göre benlik algısı düzeylerindeki değişim incelendiğinde anne-baba eğitim durumunun, benlik algısı tutumu ile ilişkili olmadığı görülmektedir. Tam tersi bir sonuç beklenmiş olsa da bu bulgu, anne ve baba eğitim düzeyinin benlik algısı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan diğer etkileyici faktörlerle etkileşim içinde (dolaylı etki) olma ihtimali düşünülmektedir. Örneğin anne-babanın eğitim düzeyi sosyoekonomik durumunu, yaşam kalitesini, aile içi iletişimini ve nihayetinde benlik algısını etkileyebilir. Aksoy ve Bursa (2020)'nin üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışma sonuçları ile; Özyürek, Gümüş, Çalışkan, Şirin ve Gerçek (2020) tarafından ilkokul öğrencileriyle yürütülen araştırmanın bulgularında da benzer sonuçlar elde edilmiştir (156, 157).

Ergenlerin sosyal ağları gün içinde kullanma süreleri incelendiğinde sosyal ağları gün içinde 3 saatten az kullananların akademik benlik algıları 5 saatten fazla kullananlara göre daha yüksektir. Bu bulgu, sosyal medyada fazla vakit geçirmenin rutinleri aksatacağı, görevleri sekteye uğratarak akademik başarısızlığa yol açabileceği şeklinde yorumlanabilir. Cengizhan (2005), okul çağı gençlerle yürüttüğü çalışmasında bilgisayar ve internetin aşırı kullanımının, iletişim becerilerine ve akademik gelişime olumsuz etki ettiğini belirtmiştir (158). Kontrollü kullanım süresi tüm medya ağlarında olduğu gibi sosyal medyada da gereklidir. Aksi durumlarda istenmeyen etkilerle karşılaşmak mümkündür bu görüşü destekler nitelikte olumsuz internet erişimi ile benlik algısı düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunan çalışmalar mevcuttur (3, 159, 160). Uzunlar (2022), ergenler ve sosyal medya bağımlılığı ile ilgili yaptığı araştırmada sosyal medyada daha az vakit geçiren ergenlerin akademik ve sosyal hayatına yönelebileceğine dikkat çekmektedir (161). Bu bir diğer bulgusu da sosyal ağları 5 saatten fazla kullananlarda fiziksel benlik algısının, 5 saatten az kullananlara göre daha yüksek olduğudur. Bu sonuç, sosyal medya kullanım süresinin artmasıyla iletişim ağından alınan verimin etkilenebileceğini düşündürmektedir. Ergenlerin, sosyal platformlarda dahil oldukları etkileşim ile beraber onay alma, kendilerini diğerleriyle karşılaştırabilme, olumlu geri bildirimler alma eğilimlerini de arttırmış olabilecekleri bu nedenle benlik algısının fiziksel benlik boyutunda yani bedenlerini kabul etme ve onaylama becerilerinde, sosyal medyayı daha az kullananlara oranla daha yüksek bir benlik algısı düzeyine sahip oldukları düşünülmektedir. Mabe, Forney ve Keel (2014) sosyal medyanın etkisini inceledikleri deneysel çalışmalarında Facebook ağına maruz kalan kadınların bedensel kaygılarının azaldığını tespit etmişler ancak kontrol grubunda bulunan ve belirlenen diğer bir web sitesinde gezinti yapan kadınların da bedensel kaygılarında da azalma olduğunu gözlemlemişler ve hatta bu kadınlardaki azalma düzeyinin Facebook kullananlara oranla daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir (162). Bu sonuç, sosyal medyanın bedensel imajı olumlu yönde etkileyebileceğini şeklinde yorumlanabilecek olmasına karşın, diğer dijital platformlarla karşılaştırıldığında bu etkinin sadece sosyal medya kullanımından kaynaklandığı iddiasının desteklendiğinin iddia edilmesi güç olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu çalışmada Facebook'a maruz kalan kadınların kilo ve şekil kaygılarının azaldığı; ancak tarafsız bir web sitesine maruz kalanlar arasında da düşüş yaşandığı

belirtmiştir. Kontrol web sitesine maruz kalan katılımcılarda kilo ve şekil takıntısındaki azalma, Facebook'a maruz kalan katılımcılara göre daha fazla olduğu için yazarlar, Facebook kullanımının, diğer internet aktivitelerine kıyasla kadınların bedenleriyle ilgili algılarını etkilediği sonucuna varmaktadır. Araştırma ile çelişen sonuçlar, yaşları 13-15 arasında değişen 1087 kız öğrenci ile yapılan bir araştırmada elde edilmiş, Facebook sosyal ağını kullanan katılımcıların vücut imajı endişelerinin, kullanıcı olmayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (163). Sosyal ağlar veya herhangi bir medya kanalıyla görünüşlerini başkalarıyla kıyaslayan kadınlar, medyaya yoğun maruz bırakıldıktan sonra olumsuz etkilenebilmektedir (164). Sosyal medya kullanıcılarının ilgili paylaşımlardan etkilene düzeyi ve yönü bireysel farklılıklara göre değişebilmektedir (165).

Okul türü değişkeninin benlik algısı düzeyine etkisi incelendiğinde fen lisesi, imam hatip lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda genel benlik düzeyi, anadolu lisesinde olanlara göre daha yüksekken, fen lisesinde olanlarda sosyal benlik anadolu lisesinde olanlara göre daha gelişmiştir. Öte yandan fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda fiziksel benlik algısı imam hatip lisesinde olanlara göre daha yüksektir. Ayrıca fen lisesi ya da meslek lisesinde olanlarda benlik algısı düzeyinin anadolu lisesinde olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada anadolu lisesi öğrencilerine kıyasla meslek lisesi öğrencilerinin benlik algısı düzeylerinin beklilik, ilk daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (166). Araştırma sonuçlarının aksine meslek lisesi ve meslek yüksekokullarının karşılaştırıldığı bir çalışmada öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin, okul türüne göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (57). Yapılan diğer çalışmalarda da benlik algısı düzeyinin okul türlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ifade edilmektedir (167, 168).

5.4. Sosyal Medya Tutumu ile Benlik Algısı Arasındaki İlişkide Dijital Okuryazarlığın Aracı Rolü

Araştırma bulgularına bakıldığında ergenlerde sosyal medya tutumu olumlu yönde değiştikçe benlik algısı düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında sosyal medya tutumu ile benlik algısı arasında ilişkiyi inceleyen çeşitli çalışmalar mevcuttur (125, 130, 169, 170). Bu çalışmaların sonuçları birbirinden

farklılık göstermektedir. Bahsi geçen araştırmalar hızla gelişen teknolojiyi ve dijital kullanımı temel aldığı için bu hızlı gelişim araştırmaların sonuçlarını da etkileyebilmektedir (171). Balcı (2020) ile Demir ve Kumcağız (2019) tarafından yürütölen araştırmalarda sosyal medya kullanımının benlik algısını olumsuz etkilediğinden, iki değışken arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğundan bahsedilirken (172, 173); Altuntaş (2020) ve Parkes (2023) tarafından yürütölen çalışmalar da ise benlik algısı ile sosyal medya tutumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (174-176). Bu çalışmada ise ergenlerin sosyal medya tutumu ile benlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuç, sosyal ağlardaki iletişim ortamı, akran etkileşimi, beğeni alma, izlenme sayısı, olumlu yorumlar ve teşvik ergenlerin kendilerini daha iyi hissetmelerine neden olarak ve bunun sonucunda da benlik algılarının olumlu yönde etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Bakıldığında bu durum sosyal medyada kendileriyle ilgili olumlu geribildirim alan ergenlerin sosyal medyayı daha aktif kullanmaya devam edebileceğı ve bunun da ergenlerin sosyal medya kullanıcılarından gördüğü destekleyici tutumla beraber benlik algısını olumlu yönde etkilenebileceğı şeklinde yorumlanabilir. Sosyal medya, Ergenler için sosyal medyada çevrimiçi profillerini tasarlariken olumlu bir imaj çizerek, akranlarından olumlu bildirimler almak için birçok fırsat vardır (177). Ayrıca sosyal medya genellikle, özellikle mesajlara ve fotoğraflara yapılan yorumlar ve beğeniler yoluyla, kullanıcıların kendileri hakkında olumlu geri bildirimleri teşvik etmesi için tasarlanmış ortamlardır. Bu nedenle çoğu ergenin çevrimiçi profilleri hakkında çoğunlukla olumlu geri bildirimler alması (178) ve bu olumlu geri bildirimlerin onların benlik kavramlarını ve öz saygılarını teşvik etmesi (179) şaşırtıcı değildir. Valkenburg, Peter ve Schouten (2006) tarafından 10-18 yaş arası 881 ergen ile yapılan bir araştırmada da sosyal medyadan paylaşımları ve oluşturdukları profil ile ilgili olumlu geri bildirim alan ergenlerin benlik saygısının yüksek olduğu bulunmuştur (178).

Sosyal medya platformları akran ilişkilerini ve sosyal çevre ile iletişimi de destekleyebilmektedir. Ergenlik dönemindeki benlik algısı gelişiminde akran desteğine ihtiyaç duyulduğu (63) göz önünde bulundurulduğunda sosyal ağlar aracılığıyla desteklenerek sürdürölen akran etkileşiminin, ergenin gelişimini ve

benlik kavramının oluşumunu desteklediği düşünülmektedir. Ayrıca dijital medyanın akran iletişimini, bağlantıyı ve etkileşimi kolaylaştırdığı (180) ve ortalama bir teknoloji kullanımının olumlu sonuçlar doğurabileceği (181) ifade edilmektedir. Yapılan bir başka araştırmada Facebook sosyal ağı özelinde kullanım alışkanlıkları incelendiğinde çocukların bu ağları kullanarak akranlarıyla etkileşime girdiklerinden ve "sosyal insanlar" olarak tanımlandıklarından bahsedilmektedir (182) Çakmak (2014) tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle 1139 katılımcıyla gerçekleştirilen araştırmada sosyal medya kullanım sıklığı düştükçe iletişim kaygısı düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır (183). Diğer bir çalışma sonucunda ise ergenlerin sosyal medyadaki ilişkilerini başlatırken ve geliştirirken yüz yüze ilişkilere kıyasla daha fazla denemeye açık oldukları görülmektedir (184).

Ergen beyni üzerinde yapılan bazı çalışmalar, ergenlik döneminde sosyal çevre ile kurulan bağlantının onların ödüllendirici mekanizmalarını tetikleyerek sosyoduygusal beyin devrelerini etkilediğini ortaya koymaktadır (185). Sosyal medya platformlarının tam da bu amaca hizmet ederek akran ilişkilerini, sosyal çevre ile iletişimi destekleyebileceği, insanlarla duygusal yakınlık kurmalarını ve anlamlı ilişkiler sürdürmelerini sağlayan araçlar olarak işlev görebilmektedir. Yapılan bir araştırmanın sonucuna göre en çok tercih edilen sosyal medya uygulamalarının sohbet ve anlık mesajlaşma temelinde olması ergenlerin çevresiyle iletişim kurmak, sosyal ağlarını genişletmek amacıyla bu mecraları kullanabildiğinin göstergesidir (75). Bir başka deyişle benlik saygısının gereksinimlerinden biri olan akran desteğine ilişkin ihtiyaçların çevrimiçi iletişim ile desteklenmesi muhtemeldir (173). Artan (2017) tarafından üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışma sonucunda, sosyal medyada daha fazla vakit geçiren bireylerin olumlu benlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir (186).

Çalışmanın bir diğere sonucu olan, sosyal medya tutumu ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulgusu, sosyal ağların bilgiye eleştirel gözle bakma, üretme ve doğrulama becerilerinin desteklenmesini kolaylaştıran bir araç olduğu ve iki değişkenin birbirini beslediği şeklinde yorumlanabilmektedir. Günümüzde teknoloji, insanların hayatını kolaylaştırmak için amaç değil araç olarak yer aldığı ve kullanıldığında fayda sağlayabilmektedir. Bu nedenle teknolojiyi kullanan her öğrencinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık

bilincine sahip olması ve dijital ortamda uyum sağlayabilmesi için kurallara uyması önemlidir (187). Buna bağlı olarak araştırmada diğer bir bulgu olan dijital okuryazarlık becerilerindeki iyileşmenin benlik algısını olumlu yönde etkilemesi de beklenen bir sonuçtur.

Alan yazın incelendiğinde yapılan birçok araştırma sosyal medyanın bilinçsiz ve aşırı kullanımı olumsuz sonuçlar doğurabildiğinden bahsetmektedir. Öyle ki bir çalışmada genç yetişkinlerde sosyal medya kullanımının algılanan sosyal izolasyon ile ilişkisini incelenerek ve aşırı sosyal medya kullanımının sosyal izolasyonu artırdığı bulunmuş bu nedenle, sosyal medyanın bilinçli ve ölçülü kullanımının önemi vurgulanmıştır (188). Aşırı sosyal medya kullanımı olumsuz sonuçlar doğurabilmekte (189, 190) bilinçsiz kullanım sosyal ilişkilerini zedeleyebilmektedir (191).

Yukarıda belirtildiği üzere farklı yıllarda ve örneklem gruplarında yapılan araştırmalara bakıldığında zaman sosyal medya kullanımı ile benlik algısı arasındaki ilişkinin karmaşıklığından söz edilebilir. Sosyal medya, ergenler ve diğer tüm yaş grupları için iyi bir iletişim ve etkileşim ağı sunsa da kurulan etkileşimin olumsuz olması durumunda istenmeyen sonuçlar doğurabilmekle beraber, gelişimi olumsuz etkileyebilmektedir. Sosyal medya kullanımı ile benlik algısı arasındaki ilişkinin dolaylı yoldan birçok etkiye maruz kalma ihtimali, bu çelişkili sonuçlara ortam hazırlamış olabilir. İki değişken arasındaki ilişkiyi ve yönünü faktörlerden birinin teknolojik araçları ve sosyal ağları bilinçli kullanma temeline dayanan bu ortamlarda verimli vakit geçirme, dijital araçları kullanarak doğru bilgiye erişebilme ve bilgiye eleştirel yaklaşabilme yetkinliklerine sahip olma anlamında kullanılan dijital okuryazarlık becerileri olduğu düşünülmektedir.

Yapılan bu araştırmada ise ergenlerin sosyal medya tutumu ile benlik algısı arasındaki ilişkide dijital okuryazarlığın aracı rolünü incelemek amacıyla psikoloji ve benzeri alanlarda sıklıkla kullanılan Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) kullanılmıştır. Bu yöntem, karmaşık ilişkileri analiz ederek daha sağlam ölçümler ve kuramsal temeller elde etmeyi sağlamaktadır (192). Yapısal eşitlik modellemesi, araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin karmaşıklığını anlama ve açıklama imkanı sunmaktadır. Araştırma bulgusuna göre ergenlerin sosyal medya

tutumu ile benlik algısı tutumu arasındaki ilişkide dijital okuryazarlığın aracı rolünden bahsetmek mümkündür (Bkz. Tablo 8.) Doğrudan etkiler incelendiğinde öğrencilerde sosyal medya tutumundaki iyileşme dijital okuryazarlıkta bir iyileşmeye; dijital okuryazarlıktaki bir iyileşme ise benlik algısında olumlu yönde bir gelişmeye neden olmaktadır.

Mevcut çalışmaların aksine bu araştırma göstermektedir ki, sosyal medyanın ergenlerin benlik algısı üzerindeki etkisini olumlu şekillendirmek, sosyal ağ kullanımını dijital okuryazarlık becerileriyle desteklemekten ve bu yetkinlikleri yaygınlaştırmaktan geçmektedir. Bakıldığı zaman sosyal medya tutumunun dijital okuryazarlık becerileriyle desteklenmesi benlik algısında olumlu etkiye yol açabilmektedir. Dijital okuryazarlık becerilerine sahip ergenler, dijital dünyadaki bilgileri daha iyi anlayabilir, çevrimiçi ortamlarda daha güvenli ve sağlıklı ilişkiler geliştirebilir ve çevrimiçi tacize karşı daha dirençli olabilirler (137). Bu ihtimallerin, genel olarak sağlıklı bir benlik algısını destekleyebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, ergenlerin sosyal medya tutumundaki iyileşme ile dijital okuryazarlık tutumu arasındaki pozitif ilişki, ergenlerin benlik algısını olumlu yönde etkileme potansiyeline sahip olabilmektedir. Yapılan bazı araştırmalar, araştırma bulgularını destekler nitelikte yetişkinlerin çocukların sosyal medya kullanımına yönelik önlemlerinin medya okuryazarlığına teşvik ettiğini ve zararlı olabilecek etkilerini azalttığını öne sürmektedir (137, 138, 193, 194). Araştırmalardan birinde yazarların vardığı sonuca göre ölçülü teknoloji kullanımının "ergenlere kayda değer avantajlar sağlayabileceğine"; iletişim, yaratıcılık ve gelişim fırsatları sağlamak gibi çeşitli açılardan faydalı olabileceğine ulaşılmıştır (132). Aslan ve Katılmış (2023) tarafından yapılan araştırmada ise 5. Sınıf öğrencilerinin örnek olay temelli bir uygulama sonucunda dijital vatandaşlık becerilerinin değişimini gözlemlemek amaçlanmış ve çalışma sonucunda öğrencilerin sanal dünyada güvenilir bilgiye ulaşma, alınabilecek önlemler, etik boyut gibi konularda olması gereken davranışlar konusunda farkındalığın arttığı sonucuna ulaşılmıştır (195).

Sonuç olarak, dijital okuryazarlık, ergenlerin sosyal medyada karşılaştıkları içerikleri daha bilinçli değerlendirmelerine, olumsuz etkilerden korunmalarına ve sosyal medya kullanımını olumlu bir şekilde yönlendirmelerine yardımcı olabilmektedir. Bu bağlamda, dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi,

ergenlerin benlik algılarını olumlu yönde etkileyebilir ve sosyal medya kullanımının potansiyel olumsuz etkilerini azaltabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonucunda sosyal medya tutumu ile benlik algısı arasındaki pozitif ilişkide dijital okuryazarlığın aracı rolü olduğu ortaya konulmuştur. Bu bulgu, ergenlerin dijital okuryazarlık becerileri desteklendiğinde sosyal medya kullanımının benlik algısına etkisinin olumlu yönde şekillenebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, eğitimcilerin ve ailelerin dijital okuryazarlık konusunda farkındalığı artırmak ve onların da gençlere dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri için destek olmaları önemlidir. Eğitimciler ve aileler, gençlerin dijital okuryazarlık becerilerini geliştirerek sosyal medya kullanım alışkanlıklarını iyileştirmek için desteklediğinde, ergenlerin sosyal ağları kullanım alışkanlıklarını, dolayısıyla benlik algısını güçlendirebilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Buradan yola çıkarak sadece çocukların değil ailelerin, öğretmenlerin ve okulların dijital okuryazarlık becerisi kazanımlarını destekleyici bir yol izlemesi, bu kazanımların eğitim politikası haline gelmesi önerilmektedir. Çünkü dijitalleşme olgusu toplumun tüm bireyleri için hayat boyu öğrenmeyi ve eğitimi gerekli kılmaktadır. Çocuklar ya da gençler için sunulacak dijital okuryazarlık becerileri programı yapabilmek, onların gelişim ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla öncelikle anne, baba ve öğretmenlerin ihtiyaç duydukları dijital becerileri artıracak iyi planlanmış destek programları organize edilmesi ile mümkündür. Böylece kuşaklar arası dijital iletişim becerilerinin desteklenebileceği, her yaşta bireyin dijital okuryazarlık yetkinliklerine sahip olabileceği ve bir sonraki nesle aktarmasında rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Yapılan araştırma ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algısı arasındaki ilişkide dijital okuryazarlığın aracı rolünü incelemiş olup sonraki çalışmalara kaynak niteliğinde olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada sosyal medyanın ergenlerin benlik algısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılsa da sonraki araştırmalar bu etkiyi daha spesifik veya farklı açılardan incelenmesi önerilmektedir. Konuyla ilgili yapılacak araştırmalarda,

- Ergenlerin benlik algısına sosyal medya kullanımının olumlu etkileri değerlendirilebilir ve detaylandırılabilir,
- Ergenlerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarına ebeveynlerin dijital

okuryazarlık becerilerinin ve/veya sosyal ağlara yönelik tutumlarının etkisi incelenebilir,

- Ergenlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin hangi değişkenlerden, nasıl etkilendiği ayrıntılı olarak araştırılabilir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ışığında,

- Ergenlerin sosyal medyayı bilinçli kullanımının desteklenmesi ve bu kullanım alışkanlıklarının yaygınlaştırılması için okullarda eş zamanlı çalışmalar yapılması,
- Ergenlerin benlik algısını destekleyebilecek teknoloji kullanımını olumlu yönlendirecek dijital araçlar, çevrimiçi uygulamalar geliştirilmesi,
- Öğretmenler ve ebeveynler başta olmak üzere dijital okuryazarlık becerilerini öğrenerek ergene aktarabilecek, rol model olabilecek her yetişkinin teknoloji kullanım alışkanlıkları konusunda bilgilendirilmesi,
- Dijital okuryazarlık becerileri desteğiyle sosyal ağları bilinçli kullanımının yaygınlaştırılması yönündeki politikaların Milli Eğitim Bakanlığı tarafınca politika haline getirilmesi ve eğitim sistemine dahil edilmesi araştırmacı tarafından önerilmektedir.

7. KAYNAKLAR

1. Söner O, Yılmaz O. Ergenlerin sosyal medya beğenilmeme korkularının yordayıcısı olarak benlik saygısı ve benlik tasarımı. Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi. 2020;4(7):51-68.
2. Kırık AM. Yeni medya aracılığıyla değişen iletişim süreci: Sosyal paylaşım ağlarında gençlerin konumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. 2017;5(1):230-61.
3. Hawi NS, Samaha M. The relations among social media addiction, self-esteem, and life satisfaction in university students. Social Science Computer Review. 2017;35(5):576-86.
4. Murtadho M, Rohmah R, Jamilah Z, Furqon M. The Role Of Digital Literacy In Improving Students' Competence In Digital Era. AL-WIJDÂN Journal of Islamic Education Studies. 2023;8:253-60.
5. Özcan A. Dijital medya okuryazarlığı: Sorunlar, uygulamalar ve beklentiler. AJIT-e: Academic Journal of Information Technology. 2017;8(28):55-66.
6. WHO. Adolescent Health 2023 [Erişim adresi: https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1].
7. Koç, M. Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2004;1(17):231-8.
8. Doğan T, Karaman NG, Çoban AE, Çok F. Predictors of adolescents' friendship qualities: gender and family related variables. Elementary Education Online. 2012;11(3):845-55.
9. Yavuzer H. Ergenlik Dönemi: Çocuk Psikolojisi. 36. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2013.
10. Dahl RE, Allen NB, Wilbrecht L, Suleiman AB. Importance of investing in adolescence from a developmental science perspective. Nature. 2018;554(7693):441-50.
11. Merino-Campos C, León-Quismondo J, Gallardo J, Del-Castillo H. Use of video games in Physical Education and self-concept development in adolescence: sex-based differences. Retos: Nuevas Tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación. 2023;47:110-8.
12. Parlaz EA, Tekgül N, Karademirci E, Öngel K. Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. Turkish Family Physician. 2012;3(2):10-6.
13. Aybak T, Melek İ. Ergenlik dönemindeki çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları sorunlar. Aydın Sağlık Dergisi. 2021;7(2):141-65.
14. Lerner RM, Lerner JV, Von Eye A, Bowers EP, Lewin-Bizan S. Individual and contextual bases of thriving in adolescence: A view of the issues☆. Journal of Adolescence. 2011;34(6):1107-14.
15. Şahin Ş, Özçelik ÇÇ. Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi. 2016;5(1):42-9.
16. Öztürk D. Bilgisayar oyunlarının çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2007;9.
17. Steinberg L, Morris AS. Adolescent development. Annual review of psychology. 2001;52(1):83-110.

18. Brooks-Gunn J, Graber JA, Paikoff RL. Studying links between hormones and negative affect: Models and measures. *Journal of Research on Adolescence*. 1994;4(4):469-86.
19. Cloutier R, Bekir O. Ergenlik psikolojisinde kuramlar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*. 1982;27(2):875-904.
20. Orhan F, Dağcı A. Ergenlikte dini kimliğin inşası: sosyal öğrenme kuramı açısından bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2015;4(7):115-32.
21. Çiftçiöğlü H, Polat ÖA, Emrullah E. Kişilik Gelişimi. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*. 2016;3(7):166-77.
22. Işık F, Aslan S. Ergenlik dönemi oniomaniyanın depresyon ve benlik saygısı aracılığıyla yordanması üzerine bir derleme çalışması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*. 2022;6:663-77.
23. Özdemir O, Özdemir PG, Kadak MT, Nasiroğlu S. Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2012;4(4):566-89.
24. Akto A, Tekkeli HS. Sigmund freud'un görüşlerinin eğitime yansımalar. *Şarkiyat*. 2023;14:964-82.
25. İnanç BY, Yerlikaya EE. Kişilik kuramları. *Pegem Atıf İndeksi*. 2017;1:339.
26. Sağlık GN. Psikanalitik kuram ve sosyal hizmet. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 2021(31):435-55.
27. Elkatawneh H. Freud's psycho-sexual stages of development. *United States, Minneapolis: Walden University*. 2013.
28. Rucks E. Sigmund Freud's Theories of Personality. Dostupno na: <http://www.polsci.tu.ac.th/sigmund1.pdf> (8 srpnja 2023). 2015.
29. Sullivan HS. The illusion of personal individuality. *Psychiatry*. 1950;13(3):317.
30. Gündoğdu YB. Psikanalitik kişilik kuramlarına göre gelişim ve değişimin imkanı. 2016.
31. Geçtan E. *Psikanaliz ve Sonrası*, 16. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları. 2014.
32. Karaçam G. Müzik, resim-iş ve sınıf öğretmenliği öğrencilerinin kişilik özelliklerinin karşılaştırılması: Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2012.
33. Feist J. Feist. JG (2006). *Theories of Personality*. United States: McGraw-Hill Companies. Inc.
34. Burger JM. *Kişilik (İD Erguvan Sarıoğlu, Çev.)*. İstanbul: Kaknüs Yayınları. 2006.
35. Tatlıoğlu SS. Öğrenmeye sosyal-bilişsel bir bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*. 2021;5(1):15-30.
36. Bandura A, Walters RH. *Social learning theory: Englewood cliffs Prentice Hall*; 1977.
37. Guerrin B. Albert Bandura et son œuvre. *Recherche en soins infirmiers*. 2012;108(1):106-16.
38. Rocha EM, Ferreira FC, Ramos OEJDO. Aprendizagem por observação e a sala de aula como espaço social de aprendizagem. *Revista on line de Política e Gestão Educacional*. 2023:e023065.
39. Demirbaş M, Yağbasan R. Sosyal öğrenme teorisine dayalı öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin bilimsel tutumlarının kalıcılığına olan etkisinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2005;18(2):363-82.

40. Erden M, Akman Y. Gelişim ve öğrenme (13. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi. 2004.
41. Arslan E. Rikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türkçe'ye uyarılama, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2008(19):53-60.
42. Mihic L, Krstic K, Ignjatovic I. Autobiographical memory and erikson's stages of psychosocial development. *Primenjena Psihologija*. 2009;2(4):307-26.
43. Derman O. Ergenlerde psikososyal gelişim. *Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*. 2008;63(1):19-21.
44. Eriş Y, İkiz FE. Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *Electronic Turkish Studies*. 2013;8(6).
45. Kinch JW. A formalized theory of the self-concept. *American Journal of Sociology*. 1963;68(4):481-6.
46. Oyserman D, Elmore K, Smith G. Self, Self-Concept. *Handbook of Self and Identity*. 2012:69-104.
47. Rogers CR. A theory of therapy and personality change: As developed in the client-centered framework". *Perspectives in Abnormal Behavior: Pergamon General Psychology Series*. 2013;341.
48. Wall C. Self-concept: An element of success in the female library manager. *Journal of library administration*. 1986;6(4):53-65.
49. Güleç Y. Ergenlerin öfke yaşantıları, benlik algıları ve akademik başarı ilişkileri: Marmara Üniversitesi (Turkey); 2002.
50. Kaya, M. Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1997;9(9):193-204.
51. Bingül U, Dönmez D, Otrar M. Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algılarının mükemmeliyetçilik düzeylerini yordama gücü. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 2018;6(12):235-54.
52. Shavelson RJ, Hubner JJ, Stanton GC. Self-concept: Validation of construct interpretations. *Review of educational research*. 1976;46(3):407-41.
53. Kulaksızoğlu A, Arıcak T. Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi. *Trakya Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler C Serisi*. 2000;1(1):87-94.
54. Öner N. Piers-Harris' in çocuklarda öz-kavramı ölçeği el kitabı. *Türk Psikologlar Derneği*. 2005;1.
55. Blakemore SJ, Mills KL. Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing? *Annual review of psychology*. 2014;65:187-207.
56. Crone E, Green K, Van de Groep I, van der Crujisen R. A Neurocognitive Model of Self-Concept Development in Adolescence. *Annual Review of Developmental Psychology*. 2022;4.
57. Çiftçi H. Ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması meslek yüksekokulu ve meslek lisesi öğrencileri üzerine bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2018;17(68):1648-65.
58. Muuss RE. *Theories of adolescence*, 1962.
59. Gander MJ, Gardiner HW, Onur B, Dönmez A. *Cocuk ve ergen gelişimi: Imge kitabevi*; 1993.

60. Yörükoğlu A. Gençlik çağı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 1986.
61. Gray-Little B, Hafdahl AR. Factors influencing racial comparisons of self-esteem: a quantitative review. *Psychological bulletin*. 2000;126(1):26.
62. Kling KC, Hyde JS, Showers CJ, Buswell BN. Gender differences in self-esteem: a meta-analysis. *Psychological bulletin*. 1999;125(4):470.
63. DuBois DL, Bull CA, Sherman MD, Roberts M. Self-esteem and adjustment in early adolescence: A social-contextual perspective. *Journal of youth and adolescence*. 1998;27:557-83.
64. Şener S. Sosyal Medyanın Gençlerin Düşünce ve Değerlerine Etkisi. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*. 2021;5(3):529-53.
65. Kemp S. Digital 2023 deep-dive: how much time do we spend on social media? 2023 [Erişim adresi: https://datareportal.com/reports/digital-2023-deep-dive-time-spent-on-social-media?utm_source=Global_Digital_Reports&utm_medium=Partner_Article&utm_campaign=Digital_2023].
66. İnce M, Yılmaz M. Ergenlik çağındaki çocukların sosyal medya kullanım alışkanlıklarının yalnızlaşmaya etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2020;8.
67. Gürsoy Atar Ö, Gürsoy Ulusoy Ş. Sosyal medyada ördek sendromu: Instagram üzerinden bir değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020;19(39):925-51.
68. Boyd DM, Ellison NB. Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*. 2007;13(1):210-30.
69. About International Telecommunication Union (ITU) 2023 erişim adresi: <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/facts-figures-2023/>.
70. GWI. Social Media Use By Generation - GWI Infographic 2023 [Erişim adresi: <https://www.gwi.com/reports/social-media-use-by-generation>].
71. TÜİK. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması 2023 [Erişim adresi: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,artarak%20%95%2C5%20oldu.&text=%C4%B0nternet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1l%C4%B1nda%20%87%2C1%20oldu](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,artarak%20%95%2C5%20oldu.&text=%C4%B0nternet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1l%C4%B1nda%20%87%2C1%20oldu)].
72. Kemp S. Quarterly digital briefings 2023 [Erişim adresi: <https://kepios.com/briefings>].
73. Bayhan P, Işıtan AGS. Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 2010;20(20):33-44.
74. Sullivan HS. Conceptions of modern psychiatry. Oxford, England: William Alanson White Psychiatric F; 1947. vii, 147-vii, p.
75. Döğer SS. 9. sınıfa devam eden ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve pandemi yaşamları: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; 2021.
76. Frager R. Personality and personal growth: Pearson Education India; 2007.
77. Mead GH. Mind, self, and society: University of Chicago press Chicago; 1934.
78. Cooley CH. Human nature and the social order: Routledge; 2017.

79. Goffman E. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* 2009.
80. Widjajanta B, Senen SH, Masharyono M, Lisnawati L, Anggraeni CP. The impact of social media usage and self-esteem on conspicuous consumption: instagram user of hijabers community bandung member. *International Journal of eBusiness and eGovernment Studies*. 2018;10(2):1-13.
81. Thoumrunroje A. The Influence of Social Media Intensity and EWOM on Conspicuous Consumption. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014;148:7-15.
82. Çetin E. Sosyal paylaşım ağlarında fotoğraf, yer/mekân bildirim paylaşımları ve mahremiyet: Facebook örneği. *Journal of International Social Research*. 2015;8:778-.
83. Özdemir Z. Sosyal Medyada Kimlik İnşasında Yeni Akım: Özçekim Kullanımı. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 2016;2(1):112-31.
84. Pinquart M, Gerke D-C. Associations of parenting styles with self-esteem in children and adolescents: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*. 2019;28:2017-35.
85. Karabacak Zİ, Sezgin AA. Türkiye’de dijital dönüşüm ve dijital okuryazarlık. *Türk İdare Dergisi*. 2019;1(488):319-43.
86. Dinçer S. Öğretmen yetiştiren kurumlardaki öğrencilerinin öğrenim hayatları boyunca bilgisayar öğrenme düzeylerinin ve bilgisayar okuryazarlıklarının incelenmesi. *Akademik Bilişim*. 2011;11:2-4.
87. Coşkun Y, Cumaoglu GK, Seçkin H. Bilgisayar öğretmen adaylarının bilişim alanıyla ilgili okuryazarlık kavramlarına yönelik görüşleri. *International Journal of Human Sciences*. 2013;10(1):1259-72.
88. Oçal FN. İlkokul öğretmenleri ve velilerin kendileri ile velilerin çocuklarına ilişkin dijital okuryazarlık yeterlilik algıları. *Gazi Üniversitesi*. 2017.
89. Mete G. Okuryazarlık türleri ve 2023 eğitim vizyonu belgesi. *Kesit Akademi Dergisi*. 2020(22):109-20.
90. Kurudayıoğlu M, Tüzel AGMS. 21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 2010(28).
91. Aytaş G, Kaplan K. Medya okuryazarlığı bağlamında yeni okuryazarlıklar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2017;18(2):291-310.
92. Leu DJ, Kinzer CK, Coiro J, Castek J, Henry LA. *New literacies: A dual-level theory of the changing nature of literacy, instruction, and assessment. Theoretical models and processes of literacy*: Routledge; 2018. p. 319-46.
93. Condy J, Chigona A, Gachago D, Ivala E. Pre-service students' perceptions and experiences of digital storytelling in diverse classrooms. *Turkish Online Journal for Educational Technology*. 2012;11.
94. Sağ M. Öğretmenlerin dijital okuryazarlığı ve engellerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi: *Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*; 2021.
95. Gilster P, Glister P. *Digital literacy*: Wiley Computer Pub. New York; 1997.
96. Hamutoğlu NB, Canan Güngören Ö, Kaya Uyanık G, Gür Erdoğan D. Dijital okuryazarlık ölçeği: Türkçe 'ye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*. 2017;18(1):408-29.
97. Ulusoy A. *Dijital medya okuryazarlığı, gereksinimler ve yenilikçi uygulamalar üzerine bir inceleme*. 2018.
98. Bayrakçı S. *Dijital yetkinlikler bütünü olarak dijital okuryazarlık: Ölçek geliştirme çalışması*. 2020.

99. Eshet Y. Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of educational multimedia and hypermedia*. 2004;13(1):93-106.
100. Al-Qallaf CL, Al-Mutairi AS. Digital literacy and digital content supports learning: The impact of blogs on teaching English as a foreign language. *The Electronic Library*. 2016;34(3):522-47.
101. Ng W. Can we teach digital natives digital literacy? *Computers & Education*. 2012;59(3):1065-78.
102. Günay G, ÖZden M. Dijital okuryazarlık becerisi ve ana dili eğitimi çerçevesinde dijital okuryazarlığa ilişkin öğrenci ve akademisyen algıları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 2022(27):163-83.
103. Silik Y, Aydın F. Dijital okuryazarlık ve teknoloji okuryazarlığı: karşılaştırmalı bir inceleme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2021;19(4):17-34.
104. Söylemez ÖÜNH. Dijital okuryazarlık ile ilgili yapılan bazı çalışmaların değerlendirilmesi. *Proceedings Book*. 2021:199.
105. Aslan S. İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri örneği). *Yüksek Lisans Tezi*, 2016.
106. Karasar N. *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel yayın dağıtım; 2005.
107. Kılıç S. Örneklem Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*. 2013;3(1).
108. Argın FS, Otrar M. Ergenlerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının çok boyutlu incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*. 2014;5(10):3-22.
109. Şahin E, Ersanlı K. Ergenler için benlik algısı ölçeğinin geliştirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*. 2021;18(43):6241-79.
110. Nunnally J. *Psychometric Theory 2nd edition* (New York: McGraw). 1978.
111. Meydan CH, Şeşen H. *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları: Detay Yayıncılık*; 2011.
112. Tabachnick BG, Fidell LS, Ullman JB. *Using multivariate statistics: pearson Boston, MA*; 2013.
113. Hu Lt, Bentler PM. Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*. 1999;6(1):1-55.
114. Gürültü E. Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları ve akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: *Eğitim Bilimleri Enstitüsü*; 2016.
115. Alican C, Saban A. Ortaokul ve lise de öğrenim gören öğrencilerin sosyal medya kullanımına ilişkin tutumları: Ürgüp örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2013;1(35):1-14.
116. Bor ÖGNA, Taylan ÖÜŞB. Covid-19 salgını önleme nedeni ile evde kalma süreleri artan üniversite öğrencilerinde sosyal medya kullanımı. *Tam Metin Bildiriler Kitabı-Sağlık Bilimleri*. 218.
117. Tektas N. Üniversite öğrencilerinin sosyal ağları kullanımlarına yönelik bir araştırma. *Tarih Okulu Dergisi*. 2013;2014(XVII).
118. İnce M, Koçak MC. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2017;7(2):736-49.

119. İnce M, Koçak MC. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi örneği. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2017;7(2):736-49.
120. Kabakçı ÖF, Korkut F. 6-8. Sınıftaki öğrencilerin sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Eğitim ve Bilim. 2010;33(148):77-86.
121. Deniz L, Gürültü E. Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları. Kastamonu Eğitim Dergisi. 2018;26(2):355-67.
122. Korkmaz O, Bolat D. Ortaokullarda ergenlik çağındaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları, sosyal medya bağımlılıkları ve sosyal medya bozuklukları. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2021;25(1):253-68.
123. Argın FS. Ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi: Çekmeköy örneği: Yeditepe Üniversitesi; 2013.
124. Semrud-Clikeman M. Social Competence in Children 2007.
125. Koçak C, Metin E. Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutumu ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. 2023;9(1):48-71.
126. Tutgun-Ünal A, Deniz L. Sosyal medya kuşaklarının sosyal medya kullanım seviyeleri ve tercihleri. OPUS International Journal of Society Researches. 2020;15(22):1289-319.
127. Tuğlu B. Ortaokul öğrencilerinin sosyal medyayı kullanım amaçları ve sosyal medya kullanımlarına ilişkin tutumları: Sakarya Üniversitesi (Turkey); 2017.
128. Tannen D. You just don't understand: Women and men in conversation. 1990.
129. Ramirez Jr A, Broneck K. IM me': Instant messaging as relational maintenance and everyday communication. Journal of Social and Personal Relationships. 2009;26(2-3):291-314.
130. Stefanone MA, Lackaff D, Rosen D. Contingencies of self-worth and social-networking-site behavior. Cyberpsychology, behavior, and social networking. 2011;14(1-2):41-9.
131. Haddock A, Ward N, Yu R, O'Dea N. Positive effects of digital technology use by adolescents: A scoping review of the literature. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2022;19(21):14009.
132. Przybylski AK, Weinstein N, Murayama K, Lynch MF, Ryan RM. The ideal self at play: The appeal of video games that let you be all you can be. Psychological science. 2012;23(1):69-76.
133. Erten P. Z Kuşağının Dijital Teknolojiye Yönelik Tutumları. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2019;10(1):190-202.
134. Kağıtçıbaşı Ç, Cemalcılar Z. Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş: Evrim; 2014.
135. Duran E, Ertan Özen N. Türkçe Derslerinde Dijital Okuryazarlık. Türkiye Eğitim Dergisi. 2018;3(2):31-46.
136. Radesky JS, Schumacher J, Zuckerman B. Mobile and interactive media use by young children: the good, the bad, and the unknown. Pediatrics. 2015;135(1):1-3.
137. Livingstone S, Helsper EJ. Parental mediation of children's internet use. Journal of broadcasting & electronic media. 2008;52(4):581-99.

138. Nathanson AI. Parent and Child Perspectives on the Presence and Meaning of Parental Television Mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*. 2001;45(2):201-20.
139. Eastin MS, Greenberg BS, Hofschire L. Parenting the Internet. *Journal of Communication*. 2006;56(3):486-504.
140. Karakuş G, Ocak G. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterlilik becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019;21(1):129-47.
141. Kopuz T, Turgut YE, Aslan SA. Dijital ebeveynlik tutumu ile çocukların güvenli internet kullanımları arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2022(42):123-53.
142. Çetin O, Çalışkan E, Menzi N. Öğretmen adaylarının teknoloji yeterlilikleri ile teknolojiye yönelik tutumları arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*. 2012;11(2):273-91.
143. Çivilidağ A, Cooper HT. Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*. 2013;6(1):497-511.
144. Öztürk Y. Dijital okuryazarlık hakkında lise öğrencilerinin kendilerine ve anne-babalarına yönelik görüşleri Kırıkkale ili örneği: *Eğitim Bilimleri Enstitüsü*; 2020.
145. Eryılmaz S, Çukurluöz Ö. Lise öğrencilerinin dijital bağımliliklerinin incelenmesi: Ankara ili, Çankaya ilçesi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2018;17(67):889-912.
146. Özbey H, Gültekin M. Lise öğrencilerinde beden algısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin medya ve farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2021;23(2):429-41.
147. Oktan V, Şahin M. Kız ergenlerde beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası insan bilimleri dergisi*. 2010;7(2):543-56.
148. Tian L, Yu T, Huebner ES. Achievement goal orientations and adolescents' subjective well-being in school: The mediating roles of academic social comparison directions. *Frontiers in psychology*. 2017;8:231551.
149. Estévez E, Murgui S, Musitu G. Psychological adjustment in bullies and victims of school violence. *European Journal of Psychology of Education*. 2009;24(4):473-83.
150. Dilmaç B, Arıcak T. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Bir Takım Değişkenler Açısından Benlik Saygısı ile Mesleki Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2003;3(1):1-7.
151. Demirci E. 5-6 yaş çocuklarının annelerinin sürekli kaygı düzeyleri ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi: *Maltepe Üniversitesi*; 2018.
152. Karatay İ. Özel yetenekli öğrencilerin aile içi ilişkileri ile benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi: *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*; 2018.
153. Efilti E, Çıkılı Y. Özel eğitim bölümü öğrencilerinin benlik saygısı ile mesleki benlik saygısının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2017;17(1):99-114.
154. Kaplan V. Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Temel Eğitim*. 2021(12):25-38.

155. Tuzcuoğlu N, Azkeskin KE, Küsmüs Gİ, Cengiz Ö. Okul öncesi dönem çocuklarının öz düzenleme becerileri ile benlik algıları arasındaki ilişkisinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019;607-23.

156. Aksoy AB, Bursa GY. Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılığı ile benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2020(56):206-26.

157. Özyürek A, Gümüş H, Çalışkan K, Şirin T, Gerçek H. İlkokul öğrencilerinin benlik kavramının incelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*. 2020;10(1):1-13.

158. Cengizhan C. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 2013;22(22):83-98.

159. Kurt P, Hasırcı I, Örucü E. Benlik saygısı, yalnızlık ve problemlerle internet kullanımı ilişkisi: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Akademik Hassasiyetler*. 2023;10(21):116-42.

160. Koch WH, Pratarelli ME. Effects of Intro/Extraversion and Sex on Social Internet Use. *North American Journal of Psychology*. 2004;6(3).

161. Uzunlar NN. Ergenlerin dijital oyun bağımlılığı ve sosyal medya tutumlarının siber zorbalık tehlike düzeylerine etkisinin incelenmesi: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2022.

162. Mabe AG, Forney KJ, Keel PK. Do you "like" my photo? Facebook use maintains eating disorder risk. *Int J Eat Disord*. 2014;47(5):516-23.

163. Tiggemann M, Slater A. NetGirls: the Internet, Facebook, and body image concern in adolescent girls. *Int J Eat Disord*. 2013;46(6):630-3.

164. Dittmar H, Howard S. Thin-ideal internalization and social comparison tendency as moderators of media models' impact on women's body-focused anxiety. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 2004;23(6):768-91.

165. Fardouly J, Diedrichs PC, Vartanian LR, Halliwell E. Social comparisons on social media: The impact of Facebook on young women's body image concerns and mood. *Body Image*. 2015;13:38-45.

166. Coşkun Y, Altay C. Lise öğrencilerinde yabancılaşma ve benlik algısı ilişkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2009;29(29):41-56.

167. Dilek H, Aksoy A. Ergenlerin benlik saygısı ile anne-babalarının benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2013;14(3):95-109.

168. Konuk Şener D, Karaca A, Açıkgöz F, Süzer F. Hemşirelik eğitimi mesleki benlik saygısını değiştirir mi? *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2013;1(3):12-6.

169. Malo-Cerrato S, Martín-Perpiñá MDLM, Viñas-Poch F. Excessive use of social networks: Psychosocial profile of Spanish adolescents. *Comunicar*. 2018;26(56):101-10.

170. Kılıç B, ÖN Esen F, Kirli G. Sosyal Medya Kullanımı Benlik Algısı İlişkisi: Turistik Tüketiciler Üzerine Bir Araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2017;16(1):70-85.

171. Ramsey MA, Gentzler AL, Morey JN, Oberhauser AM, Westerman D. College students' use of communication technology with parents: comparisons between two cohorts in 2009 and 2011. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*. 2013;16(10):747-52.

172. Balcı Ş, Karakoç E, Öğüt N. Sağlık çalışanları arasında sosyal medya bağımlılığı: İki boyutlu benlik saygısının rolü. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. 2020(33):296-317.

173. Demir Y, Kumcağız H. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığının farklı değişkenler açısından incelenmesi. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal. 2019;9(52):23-42.

174. Altuntaş F. Geç ergenlerde sosyal medya kullanımı, benlik algısı ve ruhsal belirti düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2020.

175. Elsel H, Nevin O. Ergenlerde Benlik Algısı ve Sosyal Medya Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Unika Sağlık Bilimleri Dergisi. 2021;1(3):129-43.

176. Parkes A, Sweeting H, Wight D, Henderson M. Do television and electronic games predict children's psychosocial adjustment? Longitudinal research using the UK Millennium Cohort Study. Archives of disease in childhood. 2013;98(5):341-8.

177. Ellison N, Heino R, Gibbs J, editors. Truth in Advertising?: An exploration of self-presentation and disclosure in online personals. 54th Annual Conference of the International Communication Association, New Orleans, LN; 2004.

178. Valkenburg PM, Peter J, Schouten AP. Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. CyberPsychology & behavior. 2006;9(5):584-90.

179. Thomaes S, Reijntjes A, Orobio de Castro B, Bushman BJ, Poorthuis A, Telch MJ. I like me if you like me: On the interpersonal modulation and regulation of preadolescents' state self-esteem. Child development. 2010;81(3):811-25.

180. Davis K. Friendship 2.0: Adolescents' experiences of belonging and self-disclosure online. Journal of adolescence. 2012;35(6):1527-36.

181. Odgers CL, Jensen MR. Annual research review: Adolescent mental health in the digital age: Facts, fears, and future directions. Journal of Child Psychology and Psychiatry. 2020;61(3):336-48.

182. Burke M, Kraut RE. The relationship between Facebook use and well-being depends on communication type and tie strength. Journal of computer-mediated communication. 2016;21(4):265-81.

183. Çakmak V. İletişim kaygısının sosyal medya kullanımı üzerine olan etkisi: Üniversite öğrencileri üzerine örnek olay incelemesi. 2014.

184. Gürkan U, Demirel N. Ergenlerin sosyal medya kullanımlarının sosyal ilişkilerine ve sosyal kaygı düzeylerine etkisi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 2021;8(3):79-104.

185. Somerville LH. The teenage brain: Sensitivity to social evaluation. Current directions in psychological science. 2013;22(2):121-7.

186. Artan T. Benlik saygısı, vücut algısı, narsisizm ve sosyal karşılaştırmanın sosyal medya kullanımı üzerine etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa, Kıbrıs. 2017.

187. Kaya M. Ortaöğretim öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2020.

188. Primack BA, Shensa A, Sidani JE, Whaite EO, Yi Lin L, Rosen D, et al. Social media use and perceived social isolation among young adults in the US. American journal of preventive medicine. 2017;53(1):1-8.

189. Andreassen CS, Torsheim T, Brunborg GS, Pallesen S. Development of a Facebook Addiction Scale. *Psychol Rep.* 2012;110(2):501-17.
190. Yılmaz K, Ersoyol H. Medyanın değişen çocukluğa etkisi konusunda veli, öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies.* 2013;6(4).
191. Çömlekçi MF, Başol O. Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları İle Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 2019;17(4):173-88.
192. Şimşek ÖF. Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları: Ömer Faruk Şimşek; 2020.
193. Austin EW. Exploring the effects of active parental mediation of television content. *Journal of Broadcasting & Electronic Media.* 1993;37(2):147-58.
194. Kunkel D, Wilcox B. Children and media policy. *Handbook of children and the media.* 2001:589-604.
195. Aslan V, Katılmış, A. . An action research on developing students' digital citizenship skills through case method based-teaching application. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty.* 2023;(43), 1-33.

8. EKLER

Ek-1: Etik Komisyon İzni

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-302.08-00002910235
Konu : Etik Komisyon İzni (Eda AKPINAR)

20/06/2023

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi: 08.06.2023 tarihli ve E-24015228-302.08-00002889322 sayılı yazımız.

Fakülteniz Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans öğrencilerimizden **Eda AKPINAR**'ın, **Prof. Dr. Özcan DOĞAN** danışmanlığında yürüttüğü "**Ergenlerin Sosyal Medya Tutumları ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkide Dijital Okuryazarlığın Aracı Rolü**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **13 Haziran 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Sibel AKSU YILDIRIM
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 53BB0DF9-AD39-4D0A-885A-110C22A9E296

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
E-posta: yazim@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik
Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992
Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Musa KAYA
Memur
Telefon: 3051008

Ek-2: Kişisel Bilgi Formu**Kişisel Bilgi Formu****1. Cinsiyetiniz:**

Kız () Erkek ()

2. Yaşınız:

14 () 15 () 16 () 17+ ()

3. Siz dahil kaç kardeşiniz lütfen yazınız,

.....

4. Annenizin eğitim durumu nedir?

ilkokul () ortaokul () lise () yüksekokul ()

5. Babanızın eğitim durumu nedir?

ilkokul () ortaokul () lise () yüksekokul ()

6. Okulunuzdaki son dönem not ortalamanızı yazınız,

.....

7. İnternet kullanıyor musunuz?

Evet () Hayır ()

8. İnternet Erişiminizi hangi cihaz aracılığıyla sağlıyorsunuz? (Birden fazla işaretleme yapılabilir.)

8.1. Telefon () 8.2. Tablet () 8.3. Bilgisayar ()

9. Sosyal Medya Kullanıyor Musunuz?

Evet () Hayır ()

10. Hangi sosyal ağları kullanıyorsunuz?

10.1. Facebook () 10.2. Instagram () 10.3. Twitter () 10.4. YouTube ()

11. Belirttiğiniz sosyal ağları gün içinde ne kadar süreyle kullanıyorsunuz?

1 saatten az () 1-3 saat () 3-5 saat () 5 saat ve üzeri ()

Ek-3: Sosyal Medya Tutum Ölçeği

Sıra	Maddeler	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	Sosyal medya siteleri sayesinde arkadaşlarımın beni fark etmesini isterim.	5	4	3	2	1
2	Sosyal medya siteleri sayesinde yeni bir kişilik kazandığımı hissediyorum.	5	4	3	2	1
3	Sosyal medya sitelerinin beni arkadaşlarımdan uzaklaştırdığını düşünüyorum.	5	4	3	2	1
4	Sosyal medya sitelerinde gördüğüm paylaşımları arkadaşlarımla sohbet konusu yapmak hoşuma gidiyor.	5	4	3	2	1
5	Sosyal medya sitelerindeki içerikler hakkında yorum yapmak hoşuma gidiyor.	5	4	3	2	1
6	Sosyal medya sitelerinde yazı, video, müzik vb. paylaşımlarda bulunmaktan hoşlanıyorum.	5	4	3	2	1
7	Sosyal medya sitelerinin, beni ailemden kopardığını düşünüyorum.	5	4	3	2	1
8	Sosyal medya siteleri sayesinde yalnızlıktan kurtulduğumu düşünüyorum.	5	4	3	2	1
9	Sosyal medya sitelerinde öğretmenlerimi takip etmeyi seviyorum.	5	4	3	2	1
10	Öğretmenlerimin yazdıklarını takip etmesi hoşuma gidiyor.	5	4	3	2	1
11	Sosyal medya siteleri yüzünden aileme yeterince vakit ayıramıyorum.	5	4	3	2	1
12	Paylaşımlarımın arkadaşlarım tarafından beğenilmesinden hoşlanıyorum.	5	4	3	2	1
13	Sosyal medya siteleri sayesinde ortak ilgi ve amaçlara sahip olduğum kişilere ulaşabileceğimi düşünüyorum.	5	4	3	2	1
14	Sosyal medya siteleri yüzünden diğer sosyal aktivitelere yeterince vakit ayıramıyorum.	5	4	3	2	1
15	Sosyal medya sitelerinde zaman geçirmekten mutlu oluyorum.	5	4	3	2	1
16	Özel ilgi duyduğum arkadaşıma sosyal medya siteleri aracılığıyla duygularımı daha rahat ifade edebiliyorum.	5	4	3	2	1
17	Sosyal medya siteleri sayesinde düzenlenen etkinliklerden haberim olması hoşuma gidiyor.	5	4	3	2	1
18	Sosyal medya siteleri sayesinde daha fazla arkadaşımın olacağını düşünürüm.	5	4	3	2	1

19	Öğretmenlerimin sosyal medya sitelerinde beni takip etmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.	5	4	3	2	1
20	Sosyal medya siteleri sayesinde saygınlık ihtiyacımın karşılandığını düşünüyorum.	5	4	3	2	1
21	Arkadaşlarımın paylaşımlarım hakkında yorum yapmaları beni mutlu ediyor.	5	4	3	2	1
22	Sosyal medya siteleri yüzünden derslerime yeterli özeni gösteremiyorum.	5	4	3	2	1
23	Sosyal medya siteleri yüzünden arkadaşlarıma yeterince vakit ayıramıyorum.	5	4	3	2	1

Ek-4: Benlik Algısı Ölçeği

EİBAÖ

Aşağıda kendinize, okul hayatınıza, fiziksel özelliklerinize, arkadaşlık ilişkilerinize ve aile hayatınıza ilişkin bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

SIRA NO	MADDELER	ÇOK YANLIŞ	YANLIŞ	KARARSIZIM	DOĞRU	ÇOK DOĞRU
1	Kendimi seviyorum.					
2	Yaşıtlarımın çoğundan daha etkileyici bir vücuda sahibim.					
3	Genellikle derslere karşı ilgiliyimdir.					
4	Arkadaşlarımla birlikteyken kendimi iyi hissediyorum.					
5	Ailemle birlikteyken kendimi iyi hissediyorum.					
6	Kendimi değerli hissediyorum.					
7	Tanıdığım akranlarımla çoğundan daha yakışıklıyım/güzelim.					
8	Derslerimin çoğunda başarılıyım.					
9	Arkadaşlarımla iyi anlaşırım.					
10	Ailemle birlik beraberlik içerisindeyiz.					
11	Kendimle gurur duyuyorum.					
12	Fiziksel olarak kendimi beğeniyorum.					
13	Öğretmenlerim benim çalışkan bir öğrenci olduğumu düşünür.					
14	Arkadaşlarıma duygu ve düşüncelerimi kolaylıkla ifade edebiliyorum.					
15	Kendi çocuklarım olursa, onları ailemin beni yetiştirdiği gibi yetiştirmek isterim.					
16	Kendime saygı duyuyorum.					
17	Yaşıtlarıma göre daha kuvvetli bir fiziksel yapım var.					
18	Öğretmenlerim tarafından takdir ediliyorum.					
19	Çevremde ihtiyaç duyduğumda destek alabileceğim birçok arkadaşım var.					
20	Ailemle iyi anlaşıyorum.					
21	Çok sayıda olumlu özelliğim var.					
22	Fiziksel olarak çekici bir insanım.					
23	İstediğim yükseköğretim programını kazanacak kadar yetenek sahibiyim.					
24	Arkadaşlarım bana değer verir.					
25	Mutlu bir aile hayatım var.					

Ek-5: Dijital Okuryazarlık Ölçeği

DİJİTAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Öğrenme sürecinde Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak hoşuma gider.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak daha iyi öğrenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak öğrenmeyi daha ilgi çekici hale getirir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek beni daha motive eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek öz-yönetimli ve bağımsız olmamı sağlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Öğrenme sürecinde mobil teknolojileri (Cep telefonları, PDAs, İpadler, akıllı telefonlar..vb) kullanım potansiyelim yüksektir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Öğretmenlerim ders anlatırken bilgi ve iletişim teknolojilerini daha çok kullanmalıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Karşılaştığım teknik problemleri nasıl çözeceğimi bilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Yeni teknolojilerin kullanımını kolaylıkla öğrenebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Önemli olduğunu düşündüğüm yeni teknolojilere ayak uydurabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. Birçok farklı teknoloji hakkında bilgim var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12. Öğrenmede ve yeni şeyler oluşturmada (Sunumlar, dijital hikayeler, wikiler, bloglar gb) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak için gerekli olan teknik becerilere sahibim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13. Bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerim iyidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. İnternette bilgi elde etmeye yönelik araştırma ve değerlendirme becerilerime güvenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. İnternet tabanlı aktivitelerle ilgili konuları (Örn; siber güvenlik, eser hırsızlığı, araştırma konuları vb) bilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16. Öğrenme etkinliklerim için arkadaşlarımdan sıklıkla İnternet aracılığıyla (Skype, Face ve Bloglar vb) yardım alırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17. Bilgi ve iletişim teknolojileri proje çalışmalarında ve diğer öğrenme etkinliklerinde arkadaşlarımla daha iyi işbirliği içinde çalışmamı sağlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek-6: Sosyal Medya Tutum Ölçeği Kullanım İzni

Re: Öğrencilerin Sosyal Medya Tutum Ölçeği İzni Hk.

Gönderen [Ferhat Argın <\[redacted\]>](#)
 Alıcı [Eda Akpınar <\[redacted\]>](#)
 İlgili Kopyası [\[redacted\]](#)
 Tarih 2023-03-15 14:08

[SMTO_Assessment.docx \(~25 KB\)](#)

[SMTO_Article.pdf \(~197 KB\)](#)

Merhabalar Hocam,

Ölçeği ekteki makaleye atıf yaparak kullanabilirsiniz. Ölçek maddelerini ve değerlendirmeyi nasıl yapacağınızı gösteren dosyayı da mail ekinde bulabilirsiniz.

İyi çalışmalar dilerim...

Eda Akpınar <[redacted]>, 15 Mar 2023 Çar, 11:29 tarihinde şunu yazdı:

Ek-7: Benlik Algısı Ölçeği Kullanım İzni

Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği Kullanım İzni

2 ileti

Ertuğrul Şahin <[redacted]> 3 Oca 2023 Sal, 16:36
 Alıcı: [redacted]

Sayın Eda Akpınar hocam,
 Ergenler için Benlik Algısı Ölçeğini gerçekleştirmeyi planladığınız tez çalışmanızda ve bundan sonraki lise öğrencilerine ya da ortaokul öğrencilerine yönelik gerçekleştireceğiniz benzer bilimsel çalışmalarda (makale, bildiri, tez, proje) ihtiyaç duymanız halinde kullanmanızda herhangi bir sakınca yoktur. Ölçek puanlaması, ölçek ile ilgili gerekli açıklamalar, kullanılacak hazır bir form ve ölçek makalesi ektedir.
 Eğer ölçek ile ilgili anlamadığınız ya da yardımcı olabileceğim bir şey olursa sorularınızı bu adrese mail atabilirsiniz.
 İyi çalışmalar
 Dr. Öğt. Üyesi Ertuğrul Şahin

YASAL UYARI: Bu elektronik posta ve ekleri sadece adreste belirtilen kişi veya kuruluşun kullanımı için gönderilmektedir. Kişisel veri içerebilir. Amasya Üniversitesi virüs filtreleme uygular fakat e-postanın virüs içermediğini garanti ya da temin etmez. Kişisel verilerin izinsiz kullanımı ve kişisel verilere yetkisiz erişim yasaktır. Lütfen KVKK kurallarına uyunuz. Warning: This e-mail and its attachments are sent only for the use of the person or organization specified in the address. It may contain personal data. Amasya University applies virus filtering, but does not guarantee or ensure that the e-mail is virus-free. Unauthorized use of personal data and unauthorized access to personal data is prohibited. Please comply with PDPA (Personal Data Protection Authority) rules

Eda A. <[redacted]> 7 Oca 2023 Cmt, 08:14
 Alıcı: Ertuğrul Şahin <[redacted]>

Ek-8: Dijital Okuryazarlık Ölçeği Kullanım İzni

Nazire Burçin Hamutoğlu <[redacted]> tr>
Alıcı: Eda A. <[redacted]>

16 Oca 2023 Pzt, 12:59

Merhabalar,

Ölçeği çalışmanız kapsamında kullanmanıza yönelik iznimiz mevcuttur. Ek'te ölçek maddelerine ulaşabilirsiniz.

İyi çalışmalar dilerim.

Eda A. <[redacted]>, 30 Ara 2022 Cum, 16:49 tarihinde şunu yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]

--
Dr. Nazire Burçin Hamutoğlu
Öğretim Görevlisi (ph.D)/ Instructor (ph.D)
Eskişehir Teknik Üniversitesi/Eskisehir Technical University
Türkiye/ Turkey

Ek-9: Veli Onam Formu

Sayın Veli,

Prof. Dr. Özcan DOĞAN ve Arş. Gör. Eda AKPINAR tarafından yürütülen “Ergenlerin Sosyal Medya Tutumları ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkide Dijital Okuryazarlığın Aracı Rolü” başlıklı araştırmayı size duyurmak ve çocuğunuzun katılımı için izin almak amacıyla bu mektubu size gönderiyoruz. Araştırma tahminen 7 dakika sürmekte ve 350 kişinin katılımıyla sonlanması beklenmektedir.

Bu araştırmanın amacı ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algıları arasındaki ilişkiyi dijital okuryazarlık aracı rolü bağlamında incelemektir. Bu projeye katılımı onayladığımız takdirde, çocuğunuz araştırmanın katılımcısı olacaktır ve çocuğunuz, araştırma kapsamında hazırlanan anket formundaki soruları yanıtlayacaktır. Araştırmada yer alan sorular çocuğunuza rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Ancak herhangi bir nedenden ötürü çocuğunuz rahatsızlık hissederse nedenini açıklamaksızın yarıda bırakıp araştırmadan ayrılmakta serbesttir.

Bu çalışma kapsamında elde edilecek olan bilimsel bilgiler, sadece araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlarda, sunumlarda ve eğitim amaçlı paylaşılacaktır. Çalışma süresince sizin ve çocuklarınızın kimlik bilgisi araştırma ekibi dışındaki hiç kimseyle izniniz dışında paylaşılmayacaktır. Süreç içerisinde çocuğunuzun paylaşımında bulunduğu bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve yalnızca araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Toplanan veriler isimler silinerek, bilgisayarda şifreli bir dosyada tutulacaktır. Böyle bir durumda çocuğunuzun vermiş olduğu bilgilerin araştırmacı tarafından kullanılması ancak çocuğunuzun ve sizin onayınızla mümkün olacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve yanıtlanmasını istediğiniz sorularınız için bizimle iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışmaya çocuğumun katılmasına izin veriyorum. Çocuğumun, istediği zaman bu çalışmadan ayrılabilceğini biliyorum. Araştırma süresince elde edilen bilimsel bilgilerin bilimsel makaleler ve akademik sunumlar dışında kesinlikle kullanılmayacağını biliyorum.

Teşekkürler,

Araştırmacının Adı, Soyadı _____ İmzası: _____

Adres ve İletişim Bilgileri

ozcan.dogan@akpinar.edu.tr

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya, velisi olduğum _____'nin katılımına izin veriyorum.

Velinin Adı, soyadı: _____ İmzası: _____

Tarih:

Ek-10: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi, Prof. Dr. Özcan DOĞAN ve Arş. Gör. Eda AKPINAR tarafından yürütülen “Ergenlerin Sosyal Medya Tutumları ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkide Dijital Okuryazarlığın Aracı Rolü” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı ergenlerin sosyal medya tutumları ile benlik algıları arasındaki ilişkiyi dijital okuryazarlık aracı rolü bağlamında incelemektir. Araştırmada sizden tahminen 7 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 350 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamandır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece iznimize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya ozcan.dogan@akpinar.com e-posta adresi ve 0228 214 2524 numaralı telefonda ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını;

Kabul ediyorum Kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Araştırmacının

Adı-Soyadı:

İmzası:

Ek-11-Orijinallik Raporu

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: EDA AKPINAR DOĞAN
Ödev başlığı: Eda AKPINAR DOĞAN YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gönderi Başlığı: ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI İLE BENLİK ALGILA...
Dosya adı: YL_TEZ_edakpinaar_intihal.docx
Dosya boyutu: 1.65M
Sayfa sayısı: 79
Kelime sayısı: 15,358
Karakter sayısı: 109,470
Gönderim Tarihi: 07-Haz-2024 12:39ÖS (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 2397511135

TEZ
BAŞLIĞI: ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI İLE
BENLİK ALGILAMA İLE İLGİLİ BİR ARACI ARACI İLE
ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI İLE
BENLİK ALGILAMA İLE İLGİLİ BİR ARACI ARACI İLE
ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI İLE
BENLİK ALGILAMA İLE İLGİLİ BİR ARACI ARACI İLE

EDA AKPINAR DOĞAN

Çocuk Gelişim ve Eğitim Programı
Etilim Uzmanı

ANKARA
2024

Copyright 2024 Turnitin. Tüm hakları saklıdır.

Tez Başlığı: Ergenlerin Sosyal Medya Tutumları ile Benlik Algıları Arasındaki İlişkide Dijital Okuryazarlığın Aracı Rolü

Öğrencinin Adı-Soyadı: Eda AKPINAR DOĞAN

Dosyanın Toplam Sayfası: 91 Sayfa

ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI İLE BENLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE DİJİTAL OKURYAZARLIĞIN ARACI ROLÜ

ORJİNALLİK RAPORU

% 23	% 21	% 18	% 16
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	% 3
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 3
3	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 2
4	dspace.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	Submitted to Yildirim Beyazıt Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
6	openaccess.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
8	acikerisim.tedu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1

9. ÖZGEÇMİŞ